

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Tuhu looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasolev maastikukaitseala looduskaitsealaks (edaspidi *kaitseala*), laiendatakse kaitseala olemasoleva hoiuala põhjal ning muudetakse kaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda.

Kaitseala asub Pärnu maakonnas Lääneranna vallas Nurmsi, Kiska, Kunila, Tuhu, Oidrema, Paimvere ja Peantse külas.

Tuhu kaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 1981. aastast, kui ENSV Ministrite Nõukogu 25. mai 1981. a määrusega nr 340 „Sookaitsealade moodustamise kohta” moodustati Tuhu sookaitseala. Selle põhjal moodustati 19. mail 2005. a Tuhu maastikukaitseala, mille kaitse-eeskiri kinnitati Vabariigi Valitsuse määrusega nr 106 „Tuhu maastikukaitseala kaitse-eeskiri”.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolev maastikukaitseala looduskaitsealaks, samuti muudetakse ala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Kaitsealaga liidetakse osaliselt Tuhu hoiuala ja korrigeeritakse piiri selliselt, et see ei poolitaks ala eesmärgiks olevaid väärtusi. Hoiualast arvatakse kaitseala koosseisu metsa- ja sookooslused. Muudatused on tingitud vajadus tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsa- ja sooelupaigatüüpide, samuti kaitsealuste taimeliikide ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*) I lisas nimetatud linnuliikide kaitse. Muudatav kaitseala hõlmab osaliselt Natura võrgustikku kuuluva Tuhu loodusala ja on osaks Tuhu-Kesu linnualast.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Kirsi Loide (tel 472 4729, e-post kirsi.loide@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo FORT advokaat Kristel Raamat (tel 6464 045, e-post kristel.raamat@fortlegal.com), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, marika.erikson@envir.ee). Eksperdi hinnangu on andnud Anneli Palo, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta eluslooduse mitmekesisust, looduslikke soo- ja metsakooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku.

Eesmärk on kaitsta ka elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need elupaigatüübid on huumusetoitelised järved ja järvikud (3160 – sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid), rabad (7110*), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (sürjametsad) (9060), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Lisaks kaitstakse kaitsealal liike ja nende elupaiku, mida linnudirektiiv nimetab I lisas. Need liigid on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), laanepüü (*Bonasa bonasia*), soo-loorkull (*Circus pygargus*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), musträhn (*Dryocopus martius*), sookurg (*Grus grus*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), rüüt (*Pluvialis apricaria*), vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*), teder (*Tetrao tetrix*) ja mudatilder (*Tringa glareola*). Lisaks kaitstakse linnudirektiivi I lisas nimetamata kaitsealuseid linnuliike ja nende elupaiku. Need liigid on hallõgija (*Lanius excubitor*), mustsaba-vigle (*Limosa limosa*), mudanepp (*Lymnocyptes minimus*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), väikekoovitaja (*Numenius phaeopus*), kiivitaja (*Vanellus vanellus*) ja punajalg-tilder (*Tringa totanus*).

Samuti kaitstakse kaitsealal loodusdirektiivi II lisas nimetatud taimeliike soohiilakas (*Liparis loeselii*) ja eesti soojumikas (*Saussurea alpina* subsp. *esthonica*) ja nende kasvukohti. Lisaks kaitstakse alal loodusdirektiivi II lisas nimetamata kaitsealuseid taimeliike ja nende kasvukohti: mustpeasammal (*Catocopium nigratum*), kõdu-koralljuur (*Corallorhiza trifida*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), väike käöpõll (*Listera cordata*) ja harilik porss (*Myrica gale*).

Vastavalt looduskaitseaduse (edaspidi LKS) §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Tuhu looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ja tüüpilisus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine.

2.1.1. Haruldased ja ohustatud kooslused

Kõik Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks olevad kooslused – huumusetoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (7110*), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (sürjametsad) (9060), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse.

Nimetatud elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boraalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. **Huumusetoitelised järved ja järvikud (3160)** on rabaaladele tüüpilised pruuniveelised järved ja rabalaukad, mille

vesi on rohkete humiinainete tõttu tume. Sellised järved ja järvikud on rikkad turbasammalde ja haruldaste selgrootute poolest. **Rabad (7110*)** on soode arengu viimane aste, kus taimede surnud osadest ladestuv turvas on juba nii tüse, et taimejuured ei ulatu enam toitainerikka veeni ning seetõttu saavad taimed toitaineid üksnes sademeveega. Rabad on ohustatud peamiselt kuivendamise ning mingil määral ka turbakaevandamise tõttu. Väga mitmekesiseid taimekooslusi hõlmavaid **siirde- ja õõtsiksoid (7140)** leidub üle Eesti rabade servaaladel, kinnikasvanud veekogudel või soostuvate veekogude kallastel. Neid kooslusi ohustab eelkõige veerežiini muutmine. **Nokkheinakooslused (7150)** asuvad Eestis enamasti rabaälvestes, kujutades endast ühte osa rabale iseloomulikust taimkattekompleksist. Seda elupaigatüüpi käsitletakse rabakoosluse loomuliku osana ning kaitse toimub raba elupaiga kaitse kaudu. **Liigirikkad madalsood (7230)** on soode arengustaadiumi esimene aste, kus hoolimata tusedast turbakihist saavad taimed suurema osa toitainetest põhjaveest. Peamiselt kasvavad nendes kooslustes madalakasvulised ja lubjalembesed liigid, sh käpalised. Neid kooslusi kohtab rohkem Lääne-, Loode- ja Põhja-Eestis. Nimetatud sookooslused (sh huumusetoitelised järved ja järvikud ehk rabajärved ja -laukad ning nokkheinakooslused) toetavad oluliselt bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ja ohustatud liikide püsijäämist, lisaks on sood olulised süsinikuringe reguleerijatena ja puhta vee säilitajatena. Sajand tagasi oli Eesti soode pindala u 1 miljon ha. Praegu on Eestis looduslikke soid alles vaid ligikaudu 350 000 ha. Peaaegu 30% rabadest ja 50% lagedatest siirdesoodest on hävinud, madalsoodest on kultuuristatud või laiaulatusliku kuivenduse tõttu kadunud lausa 90%. Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist praegu ei toimu, mõjutavad olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine soolupaikade (sh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt. (Eesti looduskaitse arengukava aastani 2020)

Vanad loodusmetsad (9010*) esindavad vähese inimõjuga või üldse igasuguse inimõjuta hilisema suhtsessiooni staadiumi metsi. Sellised metsad on oma surnud ja kõdupuidu suure osakaalu tõttu elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimedele, seentele ja selgrootutele loomadele. Euroopas laialt levinud **vanad laialehised metsad (9020*)** on meil jäänukid soojemast ja niiskemast atlantilisest kliimaperioodist. Sellistes metsades on alati rohkesti surnud ning õõnsustega puid, lama- ja kõdupuitu, kus leiab eluvõimaluse palju ohustatud ja haruldasi liike. Oosidel, moreenist kõrgendikel ja voorte lagedel ning nõlvadel kasvavad okasmetsad (sürjametsad) kuuluvad elupaigatüüpi **okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (sürjametsad) (9060)**. Selle elupaigatüübi liigirikkale alustaimestikule on iseloomulik see, et kõrvuti võivad kasvada happelise eritiseiga taimed ja mulla troofsuse suhtes nõudlikumad saluliigid. Elupaigatüüp **soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** hõlmab Eestis lehtmetsi, madalsoometsi ja lodumetsi, mis kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Soostumise algstaadiumis valitsevad puurindes paiguti kuusk ja arukask, madalsoometsades sookask ning lodumetsades sanglepp koos sookasega. **Siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)** on okas- või lehtmetsad niiskel kuni märjal substraadil, mille veetase on püsivalt kõrge. Siirdesoomets on vaheaste madalsoometsa arengul rabametsaks ning puurinde moodustavad seega sookask ja mänd. Rabametsa iseloomustab eriti tugev põõsa- ja puhmarinne vaevakase, sookailu ja sinikaga. Rabametsi leidub väiksematel aladel kõikjal Eestis. Siirdesoometsad kasvavad eeskätt rabalaamade äärtel ja tasastel madalatel aladel. Eespool nimetatud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt on oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu (Eesti metsanduse arengukava aastani 2020). Enim ohustavad loodusmetsi rajumine ja kuivendamine. Aastaraamatu „Mets 2013” kohaselt on Eestis vanu loodusmetsi 117 000 ha (5,3% Eesti metsade kogupindalast), vanu laialehiseid metsi vaid 1700 ha (0,1%), okasmetsi oosidel ja moreenikuhjatistel 6700 ha (0,3%), soostuvaid ja soo-lehtmetsi 43 600 ha (2%) ning siirdesoo-

ja rabametsi 83 800 ha (3,8%). Eestimaa Looduse Fondi aruande „Eesti metsade elurikkus – tänane olukord ning eesmärgid ja lahendused järgmiseks kümneks aastaks” kohaselt on Eesti metsade elurikkuse säilimiseks tüpoloogilised vajakud salu-, laane- ja soovikumetsade osas. Eespool nimetatud metsaelupaigatüüpidest vastavad Eestimaa Looduse Fondi aruandes esitatud metsatüüpidele vana loodusmets, mis vastab kõigile kolmele mainitud vajakule, vana laialehine mets, mis vastab salumetsadele, ning soostuvad ja soo-lehtmetsad, mis vastavad soovikumetsadele. Seega on väga oluline nende metsakoosluste kaitsmine.

2.1.2. Haruldased ja ohustatud liigid

Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud 11 ohustatud ja haruldase liigi ja nende elupaikade kaitse. Nii ohustatud kui ka haruldased on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), kõdukoralljuur (*Corallorhiza trifida*), soohiilakas (*Liparis loeselii*), väike käopõll (*Listera cordata*) ja mudanepp (*Lymnocryptes minimus*). Vähem ohustatud, kuid haruldased on soo-loorkull (*Circus pygargus*), hallõgija (*Lanius excubitor*), mustsaba-vigle (*Limosa limosa*), väikekoovitaja (*Numenius phaeopus*), eesti soojumikas (*Saussurea alpina* subsp. *esthonica*) ja mustpeasammal (*Catoscopium nigratum*).

I kaitsekategooriasse kuuluv **kaljukotkas** on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohualtis seisundis. Liigi arvukus on hinnanguliselt 55–65 paari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Kaljukotka kaitse tegevuskava kohaselt eelistab kaljukotkas pesitsemiseks suurte loodusmassiivide soolasid, kus pesa rajatakse tavaliselt soosaare või -servametsa. Toitumisalana kasutatakse pesapaigast kuni 5 km raadiuses lagedaid (pool)looduslikke biotoope, milleks on valdavalt lagesoo, harvem mõni teine tüüp, näiteks luht. Enim mõjutab liigi populatsiooni tema toitumisalade, milleks on lagesoo ja sooserva metsad, hävinemisest ja kvaliteedi langusest tingitud metsakanaliste ja lagesoo kurvitsaliste arvukuse vähenemine. Järjest enam mõjutab liigi pesitsusedukust ka häirimine. Vähemal määral ohustavad kaljukotka käekäiku veel näiteks väljaspool kaitsealasid teadmata pesapaikade hävinemine ja sobivate pesitsuspuistute vähenemine.

Eestis hajusalt levinud **kõdu-koralljuur** kuulub II kaitsekategooriasse. Taime seisund on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohustatuks, kuna tema leiukohtade hulk on viimastel aastakümnetel vähenenud. Keskkonnaregistri kohaselt on Lääne-Eesti mandriosas inventeeritud vaid kaks kõdu-koralljuure leiukohta. Liik kasvab mitmesugustes varjukamates metsades ja põõsastikes, seal, kus on ühtlasi rohkelt niiskust. Talle sobivad ka ojade ja järvede järsud kaldad. (Kodumaa käpalised. Kull ja Tuulik, 2002) Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt on liigi peamised ohutegurid tema kasvukohaks olevate sookoosluste kuivendamine ja turba võtmine.

Soohiilakas kuulub II kaitsekategooriasse ja tema seisundit on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohualtiks. Lubjalembene soohiilakas on Eesti taimede levikuatlase (2005) kohaselt levinud meil paiguti ning on tavalisem Lääne-Eesti rannikutel. Eestis on selle liigi leviku põhjapiir, meist loode pool kasvab taim vaid Ahvenemaal ja selle naabruses Rootsi rannikul. Soohiilakas kasvab peamiselt madala taimestikuga mätastel lubjarikastel märgadel kasvukohtadel madalsoodes, allikate ümbruses, järvekallastel ja rannaniitudel. Selliste kasvukohtade hävimine kuivendamise, ülesharimise või võsastumise tõttu on soohiilaka ja temaga koos kasvavate taimeliikide elupaiku ahendanud kogu Euroopas. Seetõttu on soohiilakas terves Euroopa Liidus võetud erilise tähelepanu alla ja tema kasvukohtade kaitse

kuulub looduskaitse esmajärguliste ülesannete hulka. (Kodumaa käpalised. Kull ja Tuulik, 2002)

Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohualtis seisundis olev II kaitsekategooriasse kuuluv **väike käopõll** on Eesti taimede levikuatlase (2005) kohaselt levinud hajusalt üle Eesti. Keskkonnaregistri kohaselt on Lääne-Eesti mandriosas kokku inventeeritud vaid neli väikse käopõlle kasvukohta. Tegemist on tüüpilise varjutaimega, mida võib kohata hämaravõitu samblastes okasmetsades, mis on mõnikord küllaltki kuivad, sagedamini aga niisked ja rabastuvad (Kodumaa käpalised. Kull ja Tuulik, 2002). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohustab väikest käopõlle enim kasvukohaks olevate niiskete koosluste kuivendamine ja turba varumine, metsas kasvava liigina ohustab teda ka metsamajanduslik tegevus (eelkõige raie).

Mudanep kuulub II kaitsekategooriasse ja liigi seisund on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohualtiks. Euroopas pesitsevad mudanepid Fennoskandias ja Kirde-Euroopas (*Birds in Europe. Population estimates*. Burfield & Bommel, 2004). IUCN ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt on liigi Euroopa populatsiooni arvukus pärast mõningast madalseisu stabiliseerunud. Eestis on mudanep väga paigutise levikuga haruldane haudelind, kelle arvukuseks on hinnatud 30–60 paari. Liik pesitseb tavaliselt siirdesoodes, rändeajal on liik arvukam ja siis võib teda kohata ka mujal (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000; Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt on mudanepi suurim ohutegur elupaigaks olevate sookoosluste kadumine, eeskätt veerežiimi rikkumise tõttu.

III kaitsekategooriasse kuuluva **soo-loorkulli** seisund on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohulähedaseks. Liigi levila ulatub Uuralitest Portugalini ning peaaegu kõikides Euroopa riikides, välja arvatud Norras, on vähemalt väike soo-loorkullide asurkond. IUCN punase nimestiku kohaselt väheneb soo-loorkullide arvukus. Euroopa asurkonna kahanemise peamiseks põhjusteks on peetud pesade hävimist põllutöömashinate tõttu. (European Commission. Montagu's Harrier, 2015) Eestis on soo-loorkull haruldane haudelind, kelle pesitsusaegseks arvukuseks on hinnatud 500–800 paari. Viimastel aastatel on soo-loorkullide arvukus püsinud meil stabiilsena (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Liik on levinud peamiselt Lääne-, Kirde- ja Ida-Eesti luhtadel ja siirdesoodes (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt on oluliseks soo-loorkulli mõjutavaks teguriks sookoosluste kuivendamise ja niitude hooldamata jätmise tagajärjel elupaikade võsastumine, samuti häirimine.

Hallõgija on samuti III kaitsekategooria liik, kelle seisund on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohulähedane. Hallõgija on levinud peaaegu kogu põhjapoolkera parasvöötmes ja subarktilises piirkonnas. IUCN nimestiku kohaselt on liigi Euroopa populatsiooni arvukus püsinud viimasel ajal stabiilsena, kuigi veel mõnikümmend aastat tagasi vähenes see tugevalt igal pool Euroopas põllumajanduse intensiivistumise tõttu. Paljudes Euroopa riikides on hallõgija üsna levinud, kuid Eestis on tegemist haruldase liigiga, kes pesitseb meil ainult rabades (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000). Hallõgija pesitsusaegseks arvukuseks on meil hinnatud 300–500 paari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Liigi ohutegurid on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt seotud peamiselt elupaigaks olevate rabade veerežiimi rikkumisega ja rabade kuivendamisega ning turba kaevandamisega.

Mustsaba-vigle kuulub II kaitsekategooriasse, liigi seisund on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohulähedane. Mustsaba-vigle on levinud laial alal Islandist Ida-Venemaani. Liigi üldine arvukus on alates 1990. aastatest vähenenud umbes veerandi võrra. Selle peamisteks põhjusteks on peetud pesitsuspaikade kadumist, mille on kaasa toonud märgalade kuivendamine, põllumajanduse intensiivistumine või vastupidi, märgade niitude kasutusest välja langemine (BirdLife. Black-tailed Godwit, 2015). Ka IUCN ohustatud liikide nimestikus on liik arvukuse kiire kahanemise tõttu hinnatud ohulähedaseks. Eestis on mustsaba-vigled ebaühtlase levikuga haruldased haudelinnud, kelle pesitsusaegseks arvukuseks on hinnatud 400–700 paari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Nad pesitsevad peamiselt niisketel niitudel (eriti rannakarjamaadel ja luhtadel) ning soodes (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000). Mustsaba-viglesid ohustab Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt enim elupaigaks olevate niitude võsastumine, mis on tingitud nende majandamise lakkamisest, samuti soode veerežiimi muutused.

III kaitsekategooriasse kuuluv **väikekoovitaja** on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohulähedaseks. Liik on laialt levinud ning pesitseb mitmel pool subarktilises Põhja-Ameerikas, Euroopas ja Aasias. Põhja-Euroopas on väikekoovitaja arvukus vähenenud kohati, seevastu Põhja-Ameerikas on liigi levikuala viimase 40 aasta jooksul märkimisväärselt kahanenud. Arvukuse vähenemist on põhjustanud peamiselt elupaikade kadumine intensiivistunud põllumajanduse või arenduse tõttu (BirdLife. Whimbrel, 2015). Eestis on väikekoovitaja haruldane haudelind, kes pesitseb ainult rabades. Liigi arvukuseks on hinnatud 400–700 haudepaari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohustab liiki enim tema elupaigaks olevate rabade veerežiimi rikkumine ja turba kaevandamine.

Eesti soojumikas on II kaitsekategooria taimeliik, mille seisund on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohulähedaseks. Tegemist on neoendeesse alamliigiga, mida on seni leitud vaid Eestist ja Põhja-Lätist. Peamiselt on liik levinud Põhja-, Kesk- ja Lääne-Eesti mandriosas. Soojumika üldine seisund on hea. Enamik osapopulatsioone on rohkearvulised ja koosnevad mõnekümnest kuni sadadest taimedest. Samas on osa kasvualasid mõjutanud kuivendamine ja võsastumine. Eesti soojumika peamine ohutegur on soode kuivendamine, millele järgneb enamasti tugev võsastumine, kui neid maid ei niideta või seal ei karjatata loomi. (Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis. Eesti soojumikas. Narits, 2005)

Mustpeasammal on haruldane II kaitsekategooria samblaliik, millel on vaid viis keskkonnaregistrisse kantud leiukohta ja need kõik asuvad Lääne-Eestis. Liik asustab valdavalt allikasoid või lubjarikkaid madalsoid (Kaitsealuste samblaliikide seire 2008. aasta aruanne). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt on liik ohulähedases seisundis: (liig)niiskes kasvukohas kasvavale liigile kohaselt ohustab mustpeasammalt enim kasvupaigaks olevate soode kuivendamine ja/või turba kaevandamine.

2.1.3. Tüüpilised liigid

Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on 15 liiki, mille jaoks on kaitseala tüüpiline esinemisala. Need liigid on laanepüü (*Bonasa bonasia*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), musträhn (*Dryocopus martius*), sookurg (*Grus grus*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), rüüt (*Pluvialis apricaria*), voot-põõsalind (*Sylvia nisoria*), teder (*Tetrao tetrix*), mudatilder (*Tringa glareola*),

punajalg-tilder (*Tringa totanus*), kiivitaja (*Vanellus vanellus*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*) ja harilik porss (*Myrica gale*).

Laanepüü kuulub III kaitsekategooriasse ja tema seisundit on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohuväliseks. Eestis pesitseb hinnanguliselt 30 000 – 60 000 paari laanepüüsid (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Euroopas on laanepüü levila lõunapiir nihkunud viimasel ajal inimtegevuse tõttu põhja poole. Kesk-Euroopas on laanepüü jäänud püsima vaid paiguti mäestike metsades. Eestis on laanepüü levinud kogu mandril. Saaremaalt oli see lind hävinud juba 19. sajandi II pooleks. Teda pole ka Hiiumaal. (Eesti loodus. Laanepüü, meie metsade põlisasukas. Viht, 2006.) Laanepüüde arvukus oli pikka aega tugevas madalseisus, kuid on viimastel aastatel hakanud stabiliseeruma (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Liik asustab mitmesuguseid metsakasvukohatüüpe, samuti eri koostise ja vanusega puustuid. Põhiline oht on hoogne metsaraie ja looduslikud vaenlased. Metsaraie tõttu kahanevad laanepüüle sobilikud elupaigad ja halveneb nende kvaliteet. Laanepüü eelistab vanemaid ja liigiliselt mitmekesiseid segametsi. Metsade killustamine võib olla soodne laanepüü vaenlastele, kelle arvukus seetõttu suureneb. Laanepüü põhilised vaenlased on metsnugis, metssiga, kährik, rebane ja kanakull. (Eesti loodus. Laanepüü, meie metsade põlisasukas. Viht, 2006)

Valgeselg-kirjurähn, musträhn ja laanerähn on II kaitsekategooria linnuliigid, kelle seisund on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohuväline. Valgeselg-kirjurähne pesitseb meil hinnanguliselt 3000–6000, laanerähne 2000–3000 ja musträhne 6000–9000 paari, liikide arvukuse trend on stabiilne või pisut suurenev (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Kõik nimetatud rähniliigid on seotud eeskätt vanade metsadega, sealjuures eelistavad valgeselg-kirjurähnid leht- ja segametsi ning laanerähnid ja musträhnid pigem okaspuuenamusega metsi. Mitmel pool Euroopas kahanes eelmisel sajandil rähniliikide arvukus märkimisväärselt, mis oli peamiselt tingitud ulatuslikust metsade majandamisest. Olulisim rähniliikidele mõjuv ohutegur ongi nende elupaigaks olevate vanade metsade raie. (Laanerähni ning valgeselg-kirjurähni kaitse tegevuskavade eelnõu.)

III kaitsekategooriasse kuuluvat **sookure** leidub Eestis nii pesitsejana kui ka ülerändajana. Ohustatud liikide nimestiku kohaselt on sookure seisund ohuväline. Sookure arvukus oli Eestis madalseisus kuni möödunud sajandi keskpaigani, suurenema hakkas see alles viimastel aastakümnetel. Kuna Eestis pesitseb oluline osa (ligi 8%) Euroopa sookurgedest, siis on selle liigi kaitsmine meil üleeuroopalise tähtsusega. Praegu pesitseb Eestis hinnanguliselt 7000–8000 sookurepaari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Lisaks sellele, et Eestis pesitseb märkimisväärne osa Euroopa sookurgede asurkonnast, peatub siin sügisrändel ka ligikaudu 10% Euroopa sookurgede populatsioonist. Sookure 2012. aasta seire aruande kohaselt on sookure pesitsuspopulatsiooni pikaajaline kiire ja pideva kasvu periood lõppenud ning liigi arvukus ja levila suhteliselt stabiliseerunud, lähiaastatel peaks sookure pesitsuspopulatsioon olema Eestis hea. Ka sügisrändel peatuvate sookurgede arvukuse suurenemine peaks lähiajal lõppema, sest pesitsuspopulatsiooni kasv on lakanud ja asurkonna seisund stabiliseerunud. Siiski tuleb sookurgi ka edaspidi kaitsta ja seirata, et tema seisundi võimalikku kiiret halvenemist tähelepanuta ei jäetaks. (Sookure seire 2000. ja 2012. a koondaruanded; Sookure kaitse tegevuskava 2009–2013)

Punaselg-õgija on III kaitsekategooria linnuliik, kelle seisundit on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohuväliseks. Punaselg-õgija on meil üldlevinud ja arvukas haudelind, kelle arvukus on viimastel aastatel vähenenud (Eesti Ornitoloogiaühing. Punaselg-õgija, 2010; Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013).

Praegu on liigi arvukuseks hinnanguliselt 40 000–60 000 haudepaari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Punaselg-õgija pesitseb avatud või poolavatud maastikel: põõsasniitudel, soodes, lookadastikes, raiesmikel, metsaservadel, parkides jne (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000). Maailmas on punaselg-õgija levinud peaaegu kogu Euroopas ja Aasia lääneosas, Euroopas ei leidu seda liiki vaid Islandil ning see on haruldane Briti saartel, Pürenee poolsaarel ja Skandinaavia põhjaosas. Liigi Euroopa asurkonna suurus on BirdLife Internationali 2004. aasta hinnangul 6,3–13 miljonit paari, mis moodustab maailma asurkonnast alla viiendiku. Punaselg-õgija elupaiganõudlus on suhteliselt lai: talle sobib igasugune põõsastega avamaastik, mida leidub Eestis hulgaliselt. Peamine ohutegur on häirimine. Kuigi punaselg-õgija pesitseb tihti inimeste ligidal, on liik häirimise suhtes väga tundlik, ta peidab oma pesa hoolikalt ja võib selle häirimise korral kergesti maha jätta.

Suurkoovitaja on III kaitsekategooriasse kuuluv liik, kelle seisundit on hinnatud ohuväliseks. Suurkoovitaja on üks laiemalt levinud koovitajatest ning tema pesitsusala ulatub Briti saartest läbi Loode-Euroopa ja Skandinaavia kuni Siberini, kuid liigi arvukus on viimase 15 aasta jooksul 20–30% vähenenud. Selle põhjuseks peetakse liigi elupaigaks olevate soolade metsastamist ja põllumajanduseesmärkidel kuivendamist, samuti arendustegevust. (BirdLife. Eurasian Curlew, 2015.) Kõige selle tulemusena on liigi seisund IUCN ohustatud liikide nimestiku kohaselt hinnatud ohulähedaseks. Ka Eestis on suurkoovitajate arvukus madalseisus, kuigi viimasel kümnendil on kahanemise kiirus pisut vähenenud. Praegu on pesitsevate suurkoovitajate arvukuseks hinnatud 2000–4000 paari. (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013.) Suurkoovitajad elutsevad Eestis tavaliselt soodes, niisketel niitudel ja kultuurrohumaaadel (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt on Eestis suurkoovitajate ohutegurid seotud peamiselt elupaikade kadumisega, eeskätt nende alade veerežiimi muutustega.

Rüüt on III kaitsekategooria liik, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohuvälises seisundis. Rüüda levila ulatub Islandilt Venemaani. Liigi Euroopa lõunaosas asuva populatsiooni arvukus on viimastel kümnenditel tema elupaikade metsastamise ja kuivendamise tõttu märgatavalt kahanenud. Põhjapoolse populatsiooni arvukus on riigiti kõikunud, kuid püsinud üldiselt stabiilsena. (Rüüda EL kaitse tegevuskava 2009–2011.) Eestis on rüüda arvukus viimastel aastatel samuti stabiilselt 3000–4000 haudepaari piiримail püsinud (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Rüüt pesitseb meil eranditult ainult rabades, kuid toitub sageli ka põldudel ja niitudel, rändeajal võib liiki kohata ka mererannas (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000). Peamine ohutegur on rüüda EL kaitse tegevuskava kohaselt pesitsusalade hävimine, meil eeskätt rabaalade kuivendamise ja turba kaevandamise tõttu. Eestis võib olulise ohutegurina nimetada ka häirimist, kuna 2009. aasta Meelis Leivitsa jt avaldatud uuringu „Külastuskoormuse mõju rüüda (*Pluvialis apricaria*) elupaigasobivusele Nigula rabas” tulemusena ilmnes, et rüüdad väldivad külastuskoormusest tingitud häiringutega elupaiku.

III kaitsekategooriasse kuuluv **vööt-põõsalind** on samuti ohuvälises seisundis olev liik. Liik on levinud Euraasias Kesk-Euroopast kuni Kesk-Aasia mäestikeni ja puudub Lääne-Euroopas. IUCN ohustatud liikide nimestiku kohaselt on liigi populatsiooni arvukus stabiilne, kuigi see on aastate kaupa kõvasti kõikunud, kuna mõnes riigis on intensiivne põllumajandus liigi arvukust negatiivselt mõjutanud (BirdLife. Barred Warbler, 2015). Euroopa Nõukogu andmete kohaselt on peamine põhjus liigi kaitseks tema elupaikade kadumine, mida põhjustavad metsastamine, linnastumine ja suured tulekahjud. Eestis on vööt-põõsalinnu arvukus viimastel kümnenditel vähenenud ja hinnanguliselt pesitseb meil 5000–10 000 paari vööt-põõsalinde

(Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Liik on Lääne-Eestis harilik haudelind, mujal leidub teda harvem. Eestis pesitseb peamiselt lookadastikes, kuivadel põõsasniitudel, võsades jne. (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000)

Teder on Eestis regulaarne haudelind ja talvituja. Ta kuulub III kaitsekategooriasse ja liigi seisundit on hinnatud ohulähedaseks. Tedre pesitsusaegseks arvukuseks Eestis on hinnatud 6000–12 000 paari (teder on üks polügaamsetest liikidest, kes ei moodusta püsivaid paare, kuid traditsiooniliselt esitatakse kirjanduses ka selliste liikide pesitsusaegsed arvukused tinglikult paaridena). Liik asustab mitmesuguseid elupaiku, eriti tähtsad on tema jaoks sood ja nende servakooslused. Alates eelmise sajandi keskpaigast on tedre arvukus kahanenud. Peamine ohutegur on elupaikade pindala vähenemine ja/või kvaliteedi halvenemine, eeskätt ulatuslikest maaparandustöödest tingitud soode ja soometsade hävimine ning maaparandustega kaasnev elupaikade mosaiiksuse ja servaalade pikkuse vähenemine. Oluline ohutegur on ka röövlus (peamised röövloomad on rebane, metsnugis, kährik, kanakull ja hiireviu ja pesade rüüstajana ka metssiga), kuna see põhjustab munade, poegade ja ka vanalindude hukkumist. Pisut vähem oluline, kuid siiski liigi arvukust mõjutav tegur on häirimine, mis on tingitud eeskätt metsamajandusest ja rekreatiivsetest tegevustest. (Tedre kaitse tegevuskava eelnõu)

III kaitsekategooriasse kuuluv ja ohuvälises seisundis olev **mudatilder** pesitseb Euraasia metsatundrates ja boreaalses metsavööndis. Liigi pesitsusala hõlmab ligi 10 miljonit ruutkilomeetrit ja ulatub Šotimaalt Kamtšatkani. Liigi arvukus on suurim levila põhjaosas, Fennoskandias. Kuigi viimasel kümnendil on mudatildri arvukus püsinud stabiilne, peetakse Euroopas tema seisundit arvukuse suure vähenemise tõttu aastatel 1970–1990 siiani ebasoodsaks. Soomes vähenes mudatildri arvukus tugevalt möödunud sajandi kuuekümnendate teisel poolel soode ulatusliku kuivendamise tõttu, samal ajal vähenes arvukus ka mitmel pool levila lõunaosas. (Eesti loodus. Mudatilder. Leivits, 2007.) Eestis pesitseb hinnanguliselt 3000–4000 mudatildripaari ning nende arvukus on viimastel aastatel püsinud stabiilsena (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Mudatildrid elavad meil rabades ja lagedates siirdesoodes ning vähemal määral madalsoodes. Põhiosa asurkonnast pesitseb Lääne- ja Kirde-Eestis. Mudatildrit ohustab eelkõige elupaikade, märgalade kuivendamine ja kuivenemine pesitsuspaigus (soode kuivendamine metsakasvatuse ja turba kaevandamise eesmärgil), rändeagestel peatusaladel (veekogude ajutiselt üleujutatavad kaldaalad) ja talvituspiirkondades (kiired kliimamuutused ja sagenevad põuad Aafrikas). (Eesti loodus. Mudatilder. Leivits, 2007)

Punajalg-tilder kuulub samuti III kaitsekategooriasse ja on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohuvälises seisundis. Punajalg-tildritel on väga lai, kuigi fragmenteeritud levila üle terve Euraasia paras- ja rohtlavöötme, ulatudes Islandilt üle kontinentaalse Euroopa ja Kesk-Venemaa Lähis-Itta. Euroopas pesitsevad punajalg-tildrid peaaegu igas riigis, kõige arvukamad on nad Ida-Euroopas, Briti saartel, Skandinaavias ja Madalmaades. Punajalg-tildrite Euroopa asurkonna arvukus on alates 1970. aastatest mõõdukalt vähenenud. See on peamiselt tingitud põllumajanduse laienemisest ja oluliste märgalade kadumisest. (Joint Nature Conservation Committee. Common Redshank, 2015.) Ka Eestis on punajalg-tildrite arvukus viimastel aastatel mõõdukalt vähenenud. Praegu pesitseb meil umbes 3000–6000 paari punajalg-tildreid. (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013) Liik pesitseb Eestis tavaliselt niisketel niitudel (eriti rannakarjamaadel), luhtades, soodes ja kultuurrohumaaadel. Tegemist on rannikualadel üsna tavalise liigiga, kuid sisemaal on ta väikesearvuline. (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000) Liiki ohustab enim elupaigaks olevate märgade koosluste verežiimi muutmine ja niitude hoolduse lõppemine.

Kiivitaja ei ole kaitsealune liik ja ta on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohuvälises seisundis. Liik pesitseb terves Euraasia parasvöötmes (Euroopa linnud. Toim. Leibak, 2000). Eestis on kiivitajate pesitsusaegne arvukus umbes 40 000–60 000 paari (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Veel eelmisel kümnendil vähenes kiivitaja arvukus kiiresti kogu Euroopas ning kuigi see on taas kasvamas, ei ole see 1970. aastate lõpu ja 1980. alguse taset veel saavutanud. Toona mõjutas kiivitaja arvukust enim põllumajanduse intensiivistumine, mis on mõjutegur ka nüüdisajal. Praegu ongi peamiseks liigi Euroopa asurkonda mõjutavaks teguriks rohumaade parandamine (kuivendamine, anorgaaniliste väetiste kasutamine jne), põlluservade ja poollooduslike koosluste kadumine, märgalade kuivendamine ning maakasutuse muutused, mis toovad kaasa võsastumise. (Eesti Loodus. Kes ei tunneks kiivitajat. Aua, 2006; BirdLife. Vanellus vanellus, 2015)

Harilik ungrukold on III kaitsekategooriasse kuuluv sõnajalgtaim, mis on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt hinnatud ohulähedases seisundis olevaks. Harilik ungrukold on üsna üleilmne liik, selle levila ulatub Põhja-Jäämerest Mongooliani ja hõlmab kogu Euraasia. Liiki võib leida kogu Eesti territooriumilt, kuid tegemist on siiski üpris harva esineva taimega. Eesti taimede levikuatlase (2005) kohaselt leidub liiki hajusalt üle Eesti sobivatel kasvukohtadel, kuid enamasti väikesearvuliselt. Harilik ungrukold kasvab varjukates kuuse- ja segametsades. (Herba. Harilik ungrukold. 2015) Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohustab harilikku ungrukolda enim metsamajanduslik tegevus, sh raskete metsamasinatega taime kasvukohtade tallamine. Potentsiaalne ohutegur on ka soode kuivendamine ja turba varumine.

Harilik porss on III kaitsekategooriasse kuuluv taim, mille seisundit on hinnatud ohulähedaseks. Harilikul porsal on lai levikuareaal, mis ulatub läbi Euroopa Aasiasse ja Põhja-Ameerikasse. Eestis leidub liiki läänesaartel ja mandri läänes osas siirdesoodes, soometsades ja soistel niitudel. (Puude ja põõsaste välimääraraja. Henno, 1995) Ka Eesti taimede levikuatlase (2005) kohaselt on harilik porss levinud eelkõige Lääne-Eestis, mujal on teada vaid üksikuid leide, seda levikuala kinnitab ka keskkonnaregister. Liigniiskes kasvukohas elutseva taimena ohustab harilikku porssa Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt eelkõige soode kuivendamine ja turba kaevandamine. Olulise ohutegurina on nimetatud ka taime korjamist.

2.1.4. Teised kaitsealused liigid

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Tuhu looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus või ka neile liikidele, kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav

kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste liikide puhul tuleb kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Keskkonnaregistri kohaselt leidub Tuhu looduslalal mitu liiki, kelle ala kaitse-eesmärgiks seadmine pole vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide ja -elupaikade kaitseks kehtestatud kaitsekord tagab nende kaitse, samuti ei ole nende liikide kaitsealal asuvad asurkonnad nii esinduslikud, kui mõnel teisel alal. Linnuliikidest ei seata kaitseala kaitse-eesmärgiks järgmisi liike: hiireviu (*Buteo buteo*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), väikekirjurähn (*Dendrocopos minor*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), väänkael (*Jynx torquilla*), männi-käbilind (*Loxia pytyopsittacus*), nõmmelõoke (*Lullula arborea*), hänilane (*Motacilla flava*), hallrähn (*Picus canus*), täpikhuik (*Porzana porzana*), händkakk (*Strix uralensis*) ja hoburästas (*Turdus viscivorus*). Taimeliikidest ei seata kaitse-eesmärgiks järgmisi alal kasvavaid taimeliike: vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), siberi võhumõök (*Iris sibirica*), suur käopõll (*Listera ovata*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), hall käpp (*Orchis militaris*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), rohekas käokeel (*Platanthera chlorantha*), ahtalehine ängelhein (*Thalictrum lucidum*) ja lodukannike (*Viola uliginosa*). Nimetatud liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS § 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Tuhu looduskaitseala kuulub Tuhu loodusala koosseisus üleeuroopaliselt kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on Euroopa Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide huumusetoiteliste järvede (3160*), rabade (7110*), siirde- ja õõtsiksoode (7140), nokkheinakoosluste (7150), liigirikaste madalsoode (7230), vanade loodumetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), okasmetsade oosidel ja moreenkuhjatistel (sürjametsad) (9060), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttimist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada erimeetmeid direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning

rändepeatuspaikade kaitseks, mis tagaks nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal. Tuhu looduskaitseala kuulub Tuhu-Kesu linnuala koosseisus üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Linnudirektiivi I lisa liigid, kelle rändepeatus- ja pesitsuspaiku kaitstakse, on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), laanepüü (*Bonasa bonasia*), soolookull (*Circus pygargus*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), musträhn (*Dryocopus martius*), sookurg (*Grus grus*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), rüüt (*Pluvialis apricaria*), vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*), teder (*Tetrao tetrix*) ja mudatilder (*Tringa glareola*).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Planeeritavale Tuhu looduskaitsealale jääva soostiku kaitseks moodustati sookaitseala juba 1981. aastal, kuid see hõlmas esialgu ainult soo Läänemaale jäävat osa. 1999. aastal liideti olemasolevale sookaitsealale Pärnumaale jääv soola ja kinnitati esimest korda Tuhu maastikukaitseala kaitse-eeskiri. Kaitse-eeskirja uuendati viimati 2005. aastal.

Tuhu looduskaitsealale jääv soostik on väga mitmekesine ja suhteliselt kompaktsel maa-alal on esindatud kõik soo arengustaadiumid: valdavalt tasane ja lage suhteliselt liigirikas madal soo, mille servades leidub küllaltki raskesti läbitavat õõtsikmadal sood (seda kompleksi on peetud ka üheks Eesti kõige kurvitsarikkamaks madal sooks); kohati mätlük siirdesoo, kus leidub ohtralt Lääne-Eestile iseloomulikke porssa; ning kõige vanem ja kõrgem kõrgsoo ehk raba. Sama eripalgelised on neid sookooslusi ümbritsevad metsad: esindatud on liigirikkad vanade laialehiste puuliikidega domineerivad metsad, mis on jäänukid ajast, kui piirkonna puistuid veel hoogsalt karjatati ja niideti, laialt on levinud liigniisked ja rabastuvad lehtmetsad, mis on mujal Euroopas suuremastaabiliste kuivenduste tagajärjel üsna haruldaseks muutunud, ning väga vanad sega- ja okasmetsad, mis on elupaigaks paljudele haruldastele taime- ja linnuliikidele. Nende komponentide koosmõjul on Tuhu looduskaitsealast kujunenud rikkaliku elustikuga ökosüsteem, mis on kindlasti jätkuvalt väärt kaitsmist.

Olulisimaks väärtuseks kaitsealal ongi seal asuvad sookooslused, mis hõlmavad ligi kolmveerandi kogu kaitsealast. Oidrema-Tuhu soostik kuulub Lääne-Eesti suurimate soostike hulka. Soostik on tekkinud Lääne-Eesti madaliku madalas nõos jäänukjärvede soostumisel ning toitub peamiselt sademetest ja põhjaveest, soo alumised turbakihid hakkasid kuhjuma 5000–5500 aastat tagasi. Soostik koosneb kahest osast, mida eraldab põhja-lõunasuunaline Lihula–Paadrema maantee. Läänepoolne, Tuudi raba on suurem ja keerukama ehitusega. Tuhu soo idaosa aga moodustub peaaegu täielikult erinevatest madal- ja siirdesookooslustest. (Tuhu maastikukaitseala. Kaljuste ja Mägi, 2002) Kõige uuemad kaitsealal leiduvate sookoosluste andmed pärinevad 2012. aastast, kui E. Leibak, E. Lode ja M. Orro inventeerisid Tuhu soo keskosa soid. Tuhu soo mõne osa kohta pärinevad andmed 2010. aastast, kui neid inventeerisid H. Hõövel, M. Tiido, T. Hallikma ja A. Sarv. Tuhu soo põhjaosa soostike inventeerisid viimati E. Uustalu, R. Rohtla ja M. Leht 1999. aastal. Massiivse Tuhu soo idaosa ehk Oidrema soo kohta pärinevad andmed 1997. aastal, kui seda inventeeris M. Ilomets.

Suure osa kaitsealast moodustavad Tuhu-Oidrema soostiku kesk- ja lääneosas asuvad Tuhu ja Tuudi **raba**. Need kooslused hõlmavad keskkonnaregistri kohaselt umbes 1335 ha suuruse ala, kusjuures rabakoosluste esinduslikkus on hinnatud väga kõrgeks (A). Tuudi raba keskosas leidub ka pisut alla 12 ha suurusel alal älveid. Kuna älved on rabade loomulik osa, siis ei ole neid sookoosluste inventuuride käigus eraldi elupaigatüübiks määratud.

Kõige laiemalt on kaitsealal levinud elupaigatüüp **siirde- ja õõtsiksood**, mida leidub keskkonnaregistri kohaselt kaitsealal kokku umbes 1485 ha. Valdava osa sellest moodustab umbes 1182 ha suurune Oidrema (siirde)soo, mille esinduslikkust on hinnatud väga kõrgeks. Tegemist on Eesti suurima rohu-siirdesooga (Eesti soode seisund ja kaitstus. Paal ja Leibak, 2013). Siirdesoid leidub alal veel umbes 238 ha, nendest 184 ha esinduslikkust on hinnatud arvestatavaks (C) ning umbes 54 ha siirdesoode esinduslikkust ja looduskaitsealist väärtust on hinnatud väga kõrgeks. Lisaks leidub kaitsealal umbes 65 ha õõtsiksoid, nende esinduslikkust on hinnatud väga kõrgeks.

Nokkheinakooslused on levinud laikudena rabades ja siirdesoodes, eriti Lääne- ja Põhja-Eestis (Eesti soode seisund ja kaitstus. Paal ja Leibak, 2013). Eesti taimede levikuatlase (2005) järgi asub planeeritava Tuhu looduskaitseala lähistel mitu valge nokkheina kasvukohta, seega võib eeldada, et ka sellel kaitsealal leidub laiguti nokkheinakooslusi.

Oluliselt vähem on alal levinud **liigirikkad madalsood** (kokku umbes 40 ha suurusel alal), kuid suur osa nendest kooslustest (umbes 16 ha) on kõrge (B) esinduslikkusega. Eeldada võib, et lisaks on kõrge väärtusega veel umbes 12 ha suurune, 1999. aastal inventeeritud soola, toona koosluse esinduslikkust ei hinnatud, kuid selle üldist looduskaitsealist väärtust hinnati kõrgeks. Ülejäänud umbes 10 ha suuruse madalsoola esinduslikkust on hinnatud arvestatavaks.

Sookoosluste arvestatav esinduslikkus on üldjuhul tingitud nende alade veerežiimi muutustest. Tuhu-Oidrema soostiku äärealasid on aastakümneid tagasi eeskätt põllumajanduslikul eesmärgil rohkesti kraavitatud, kuid kaitsealale jääv soo-osa on säilinud suhteliselt puutumatuna. Sellegipoolest leiduvad ka selle ääres mõned kuivendusvõrgud, mis mõjutavad ala veerežiimi. Suur osa nendes olevatest kraavidest on tänapäevaks juba ise loodusliku arengu tagajärjel kinnikasvanud või on koprad need sulgenud. Siiski on mõne kraavi toime siiani tuntav, kuid need on plaanitud Tuhu maastikukaitseala ja Tuhu hoiuala kaitsekorralduskava (edaspidi *Tuhu kaitsekorralduskava*) kohaselt 2019. aastal sulgeda.

Kaitseala tuumikuks olevat soola ümbritsevad metsakooslused inventeeris 2009. aastal A. Palo. Toona inventeeriti alal kokku umbes 360 ha erinevaid väärtuslikke metsakooslusi. Nende looduskaitsealine väärtus varieerub väga kõrgest madalani. Samas tuleb silmas pida, et 2009. aastal olid metsakoosluste inventeerimise juhised erinevad praegu kasutuses olevatest juhistest, mistõttu võib eeldada, et alal paiknevate madalama väärtusega metsakoosluste väärtus on tegelikkuses kõrgem.

Kaitseala levinuim elupaigatüüp on **vanad loodusemetsad**, mis on levinud umbes 159 ha suurusel alal. Üle viiendiku vanadest loodusemetsadest (umbes 43 ha) on väga kõrge esinduslikkusega ja umbes 16 ha esinduslikkus on kõrge. Kõige rohkem leidub arvestatava esinduslikkusega vanu loodusemetsi – 77 ha. Ülejäänud metsade (umbes 23 ha) esinduslikkus on madal.

Vanu laialehiseid metsi leidub kaitsealal umbes 27 ha-l. Umbes 2 ha vanade laialehiste metsade esinduslikkust on hinnatud väga kõrgeks ja 11 ha-l kõrgeks. Umbes 13 ha sellesse elupaigatüüpi kuuluvate metsade esinduslikkust on hinnatud arvestatavaks.

Elupaigatüüpi **okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel** leidub kaitsealal kokku umbes 27 ha. Nendest metsadest umbes 5 ha esinduslikkust on hinnatud väga kõrgeks, umbes 11 ha esinduslikkust on hinnatud kõrgeks ja umbes 11 ha oma arvestatavaks.

Soostuvaid ja soo-lehtmetsi leidub kaitsealal kokku umbes 76 ha, neist umbes 15 ha esinduslikkus on kõrge ja valdava osa (umbes 55 ha) sellesse kooslusetüüpi kuuluvate metsade esinduslikkust on hinnatud arvestatavaks. Lisaks on umbes 6 ha madala esinduslikkusega metsi.

Siirdesoo- ja rabametsi leidub kaitsealal umbes 53 ha. Neist umbes 8 ha esinduslikkust on hinnatud väga kõrgeks ja umbes 25 ha esinduslikkus kõrgeks. Umbes 15 ha siirdesoo- ja rabametsade tüüpi kuuluvate metsade esinduslikkus on arvestatav ja pisut alla 4 ha oma madal.

Metsakoosluste arvestatava ja madala esinduslikkuse on üldjuhul tinginud kas veel tuntav kunagise karjatamise, raie või kuivendamise mõju või nende metsade suhteline noorus. Aja jooksul nende mõjutegurite toime väheneb, karjatamise ja raie jäljed kaovad ning mets vananeb, samuti kasvavad looduslikult (ka kobraste abiga) kinni endised, nüüdseks juba setteid täis kuivenduskraavid. Need kraavid, mis veel toimivad, on Tuhu kaitsekorralduskava kohaselt planeeritud sulgeda 2019. aastal.

Kaitsealal pesitseva **kaljukotka** esimese pesa avastas U. Sellis juba 1994. aastal, see oli vahelduva eduga asustatud vähemalt 2002. aastani. Viimaste vaatluste põhjal (2010. ja 2012. aastal) ei ole pesa asustatud olnud. Teise kaitsealal asuva kaljukotka pesa avastas 2005. aastal J. Tammekänd ja see pesa on ka senini kasutusse jäänud, näiteks 2013. aastal lennuvõimestus seal üks poeg. Kaitsealal pesitseval kaljukotkapaaril on sealse soostiku näol tegemist kvaliteetse kodupiirkonna ja toitumisalaga, kuna olemas on nii liigi jaoks kriitilise tähtsusega lagesoo kui ka seda ümbritsevad sobivad pesitsuspuistud, kus leidub üle saja-aastaseid puid.

Kaitseala soolinnustikku inventeeriti põhjalikult viimati 2001. aastal (välitöödel osalesid T. Dragon, A. Gerloff, A. Leivits, I. Tammekänd ja E. Vilbaste). Soolade linnustikku inventeeriti riikliku seire käigus ka 2005. aastal (loendajad J. Tammekänd, A. Leivits ja M. Leivits), kuid siis mõjutas selle tulemusi seirearuande kohaselt hiline välitööde aeg (optimaalne välitööde periood oli selleks ajaks juba läbi saanud), lisaks ei inventeeritud toona kaitsealale jäävate rabade haudelinnustikku. Nende inventuuride põhjal on soostiku kõige linnurikkamateks paikadeks monotoonsed lagedad õõtsik-tarna-madalsood soolaama lõunaosas (Tuhu madalsoo) ning läänepoolne keerukama ehitusega sookompleks (Tuudi raba koos Torgu siirdesooaga). Soostiku kõige linnurikkam paik on Torgu soo. Suhteliselt väikesel ja märjal alal on välja kujunenud väga huvitav avamaastiku linnukooslus, kus poolkoloniaalselt pesitsevad koos mitmed kurvitsalised. Samas moodustab see ühtse elupaiga Tuudi rabaga, mis lisab ala soolinnustikule veel mitmekesisust. Seetõttu võib Tuhu madal- ja siirdesoid lugeda Eestis üheks kõige kurvitsarikkamateks. (Lääne-Eesti madalsoode haudelinnustiku inventeerimine. Leivits, 2001)

Kaitsealale jääval soosalal leiti 2001. aastal pesitsemas 18 **mustsaba-viglepaari**, 2005. aastal vaid viis paari. Kuigi 2005. aasta loendustulemusi mõjutas eespool viidatud hiline välitööde aeg, võis selle loenduse aruande kohaselt usaldusväärselt järeldada, et mustsaba-vigle arvukus on alal kahanenud. Vähenenud oli ka **suurkoovitajate** ja **vööt-põosalinnu** arvukus: suurkoovitajaid loendati 2001. aastal 12 paari, 2005. aastal poole vähem – 6 paari; vööt-põosalinde kohati 2001. aastal 15 paari ja 2005. aastal vaid 3 paari. Tõenäoliselt mõjutas liikide arvukust nende üleüldise arvukuse kahanemine. Stabiilseks on jäänud tildrite ja punaselg-õgijate arvukus, **mudatildreid** ja **punajalg-tildreid** pesitseb kaitsealal 25–30 paari, **punaselg-õgijaid** kuni 10 paari. 2005. aasta andmete põhjal oli suurenenud **soo-loorkulli** ja **sookure** arvukus, kui 2001. aastal toimunud inventuuri kohaselt leiti kaitsealal pesitsemas 1 soo-loorkullipaar, siis 2005. aastal loendati 3 pesitsevat paari, sookure pesitsevate paaride arvukus

oli samal ajal tõusnud 2 paarilt 10 paarini. Kuna 2005. aastal kaitsealal asuvate rabade linnustikku ei inventeeritud, siis pole täpselt teada rangelt nende elupaikadega seotud linnuliikide – **hallõgija**, **väikekoovitaja** ja **rüüda** – arvukuse muutuseid. Kuid kuna viimastel aastatel nende liikide arvukus Elts jt 2013 põhjal oluliselt muutnud ei ole, võib eeldada, et see on säilinud võrreldes 2001. aastaga umbes samal tasemel (toona inventeeriti hallõgijaid 2, väikekoovitajaid 7, rüütasid 25 paari). **Kiivitajaid** loendati 2001. aastal Tuhu soostikus 21 paari. 2005. aasta seirearuandes kiivitaja kohta andmeid pole, kuid kuna ka selle liigi jaoks on sooladel elupaigaks enamasti pigem rabad ning liigi arvukus on viimastel aastatel suurenenud, võib eeldada, et kiivitajate arvukus on Tuhu soostikus säilinud vähemalt samal tasemel (või suurenenud).

Loodava kaitseala metsalinnustikku inventeeriti viimati 2009. aastal (O. Vainu, T. Paakspuu). Tollal keskenduti peamiselt kaitsealal pesitsevatele rähniliikidele, kuid märgiti üles ka ülejäänud inventuuri käigus kohatud kaitsealused linnuliigid. Kaitsealalt loendati 2009. aastal toimunud inventuuri käigus 2 **laanerähni**, 2 **valgeselg-kirjurähni** ja 4 **musträhni** territooriumi, sellest võib järeldada, et kaitseala mitmekesised metsad on rähniliikidele sobilikud elupaigad. Lisaks rähniliikidele on kindlasti äramärkimist väärt toonane arvukas **laanepüü** esinemine, kokku loendati siis 7 laanepüüpaari, millest võib järeldada, et sealsed metsad on väga sobilikuks elupaigaks ka sellele liigile.

Nii kaitseala metsades kui ka soodes võib kohata **tetresid**. 2012. aastal toimunud lausloenduse kohaselt (loendas O. Vainu) on kaitseala tedre asurkond üks Lääne-Eesti kõige esinduslikumaid: toona inventeeriti seal 5 mängupaika 58 tedrekukega.

Eraldi taimeliike kaitsealal lähiminevikus inventeeritud ei ole, küll aga on seal toimunud hulgaliselt muid inventuure (metsa- ja sookoosluste ja linnuliikide inventuurid), mille käigus on ära märgitud ka kohatud kaitsealused taimeliigid.

Soohiilakat leiti Torgu soos esimest korda 2001. aastal toimunud Natura pilootprojekti käigus elupaigatüüpide inventuuride ajal. Viimati vaadeldi seda kasvukohta 2013. aastal (M. Mesipuu), kui leiti 135 soohiilaka taime, kogu taimepopulatsiooni suurust hinnati vaatluse käigus nähtust oluliselt suuremaks.

Kõdu-koralljuure kasvukohad leiti 2009. aastal toimunud metsakoosluste inventuuri käigus. Kokku leiti kolmes kasvukohas üle kümne isendi. Kuna see taimeliik kasvab mitmesugustes varjukamates metsades ja põõsastikes, kus on ühtlasi rohkem niiskust, ning selliseid kasvukohti leidub kaitsealal ohtralt, on tõenäoline, et kõdu-koralljuur on seal levinud laiemalt, kui seni arvatud.

Ka **hariliku ungrukolla** kasvukohad leiti eespool viidatud metsakoosluste inventuuri käigus. Inventuuri kohaselt on taimeliik levinud kõikjal kaitseala metsades ja kokku registreeriti umbes 20 kasvukohta. Keskkonnaregistri kohaselt on loodav Tuhu looduskaitseala üks Edela-Eesti ja Lääne-Eesti mandriosa kõige esinduslikumaid hariliku ungrukolla levikualasid.

Hariliku porsa levikuareaali kirjeldati viimati kaitsealal toimunud sookoosluste inventuuride käigus. Liiki leidub mitmel pool kaitseala äärealadel olevates soolaikudes ja soostunud puistutes. Seni teadaolevalt kõige ohtralt leidub harilikku porssa Torgu soos, kus see liik on levinud massiliselt. On väga tõenäoline, et harilik porss on kaitsealal levinud veel laiemalt, kuna massiivse Tuhu soo kohta uuema aja taime- ja koosluste andmed puuduvad. Seniste andmete

põhjal kuulub kaitsealal asuv hariliku porsa kasvuala vähemalt kümne Eesti kõige esinduslikuma kasvuala hulka.

Ka **väikese käopõlle** kaitseala loodeosa rabastuvas männikus asuv kasvukoht leiti metsakoosluste inventuuri käigus. Toona leiti mitukümmend taimeisendit, kuid viidati, et ilmselt leidub seda oluliselt laiemalt, kui ainult selles kasvukohas. Kaitsealal leidub hulgaliselt liigile sobilikke kasvukohti, milleks on hämarad niisked või rabastuvad okasmetsad.

Eesti soojumika hiigelsuur kasvukoht asub kaitseala idapoolel asuvas Tuhu soos. Sealt leiti Natura pilootprojekti käigus toimunud inventuuri ajal üle tuhande isendi.

Ainuke kaitseala eesmärgiks lisatav samblaliik – **mustpeasammal** – kasvab kaitseala lõunaosas Torgu soos. Keskkonnaregistri kohaselt on tegemist Eesti mandriosa ainukese kasvukohaga (mõne allika väitel kasvab seda tegelikult ka mujal Eestis). Samblaliigi kasvukohta seiratakse ka riikliku seire käigus ja viimati toimunud seirekorra põhjal (2008. aastal) hinnati see kasvukoht elujõuliseks.

Käesoleva määruse eelnõuga korrigeeritakse olemasoleva kaitseala kaitse-eesmärke, tsoneeringut ja laiendatakse seda Tuhu hoiuala arvelt. Väga oluline on liita senise maastikukaitsealaga Tuhu hoiuala kagupoolne lahustükk ning kirde- ja osaliselt ka edelapoolne lahustükk, kus on inventeeritud väärtuslikud metsa- ja sookooslused ning asuvad kaitsealused linnu- ja taimeliigid, kuna hoiuala kaitsereežiim ei ole nende väärtuste kaitseks piisav. Praegu pole ükski mainitud lahustükkidel leiduv loodusdirektiivi metsakooslus ega kaitsealune liik hoiuala kaitse-eesmärgiks. Kuna looduskaitsealade kohaselt on hoiuala eesmärk kaitsta vaid neid kooslusi ja liikide elupaiku, mille kaitseks on hoiuala loodud, ei taga praegune kaitsekord nende väärtuste säilimist. Ei piisa ka hoiuala kaitse-eesmärkide muutmisest ning koosluste ja seal leiduvate kaitsealuste liikide nende hulka arvamisest. Inventeeritud metsakooslused asuvad hoiuala lahustükkidel laiguti, mistõttu ei taga hoiuala režiim väärtusliku tervikliku metsamassiivi säilimist. Paljude linnuliikide pesapaigad (sh rähniliistel) on aastati erinevad ja keskkonnaregister kajastab üksnes inventuuri toimumise aasta seisuga. Hoiuala kaitsereežiim ei võimalda olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööde reguleerimist. Hoiualal asuvad madalsood on kohati mõjutatud kunagistest kraavidest, kuid nüüdseks on kraavid tihti setteid täis. Kunagiste kraavide hooldamisel (sh settest puhastamisel) tuleb arvestada kuivenduste suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi säilitamise vajadust.

Kaitse-eesmärkide hulka lisatakse valgeselg-kirjurähn, musträhn, punaselg-õgija, mudanepp, suurkoovitaja, laanerähn, mudatilder ja punajalg-tilder. Eesmärkide hulka lisatakse ka eesti soojumikas, kõdu-koralljuur, harilik ungrukold, väike käopõll ja mustpeasammal. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga seatakse eesmärgiks ka kaitsealal asuvate vee-elupaikade (huumusetoitelised järved ja järvikud ehk rabalaukad) kaitse.

Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga eemaldatakse kaitse-eesmärkide hulgast kuivad nõmmed (4030), kuna neid leidub keskkonnaregistri kohaselt vaid sellel Tuhu hoiuala osal, mida ei kavandata kaitsealaga liita. Kaitse-eesmärkide hulka ei planeerita ka elupaigatüüpe sinihelmikakooslused (6410) ja niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), kuna neid keskkonnaregistri kohaselt piirkonnas (planeeritava kaitsealal ja seda ümbritseval hoiualal) ei leidu.

Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga ei seata linnuliikidest kaitseala kaitse-eesmärgiks I kaitsekategooriasse kuuluvat rabapüüd (*Lagopus lagopus*). Selle liigi esmaregistreering on

2001. aastast, kui Tuudi rabast leiti liigi ekskremendid. Pärast seda ühekordset leidu rabapüüd või tema jälgi leitud ei ole. Ka selle liigi looduslik levikuareaal on Eestis drastiliselt vähenenud (selle üliharuldase haudelinnu Eesti levila teadmata põhjustel koondunud vaid riigi idaossa, Alutaguse kanti), mistõttu on äärmiselt ebatõenäoline, et teda Tuhu soostikus enam kunagi kohata võib. Kaitse-eesmärgiks ei seata ka II kaitsekategooriasse kuuluvat metsist (*Tetrao urogallus*). Keskkonnaregistri kohaselt jääb metsise ainuke teadaolev elupaik Tuhu maastikukaitseala Tuhu sihtkaitsevööndi loodeossa. Selle ala kohta on metsise mänguala esmarestreering aastast 1998, kui piirkond määrati kui vana mänguala, mida kasutavad 1–3 kukke. 2010. ja 2011. aastal tegi alal vaatlusi Eesti Ornitoloogiaühing ning leidis, et mänguala on hävinud. Kuivenduse tõttu on mets muutunud nii ebasobivaks, et metsised on mänguala hüljanud. Samuti tegutses seal umbes kümnepealine seakari. Vaatamata kogu piirkonnas leiduvate potentsiaalsete elupaikade (ka arvel mängualast väljaspool) kontrollimisele ei õnnestunud viimasel vaatluskorral metsisest mingeid märke leida. Eesmärgiks ei seata ka III kaitsekategooria linnuliikide välja-loorkulli (*Circus cyaneus*), hiireviu (*Buteo buteo*), rukkiräägu (*Crex crex*), öösorri (*Caprimulgus europaeus*) ja väike-kirjurähni (*Dendrocopus minor*) kaitset. Lisaks ei seata eesmärgiks linnudirektiivi II lisa liigi piilpardi (*Anas crecca*) kaitset. Tegemist on üle Eesti suhteliselt laialt levinud liikidega, kelle seisund on kas ohuväline või -lähedane. Samas leidub Tuhu looduskaitsealal neid linnuliike üksikisenditena või teadaolevalt ei leidu üldse (välja-loorkull ja piilpart), mistõttu võib eeldada, et sellel piirkonnal ei ole nende kaitsele nii olulist väärtust kui näiteks mõnel teisel esinduslikuma populatsiooniga kaitsealal.

Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga ei seata kaitse-eesmärgiks ka II kaitsekategooriasse kuuluvat täpelist sõrmkäppa (*Dactylorhiza incarnata cruenta*), kuna keskkonnaregistris puuduvad igasugused andmed selle käpalise Tuhu loodusala leidumise kohta. Lisaks ei seata eesmärgiks kaheksat III kaitsekategooriasse kuuluvat senise kaitsekorra järgi kaitse-eesmärgiks olevat taimeliiki. Need liigid on hall käpp (*Orchis militaris*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) ja suur käopõll (*Listera ovata*). Tegemist on ohuväliste või -lähedaste liikidega, mis on Eestis üsna levinud. Neid käpalisi leidub ka Tuhu looduskaitsealal, kuid nende peamised esindusalad, mis seetõttu ka erilist kaitset vajavad, jäävad planeeritava kaitseala lähistel asuvasse soostikesse ja mujale.

Lisaks kehtiva kaitse-eeskirja kaitse-eesmärkidele ei seata Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks mõnda Tuhu-Kesu linnuala eesmärgiks olevat liiki. Need liigid on sinikael-part (*Anas platyrhynchos*), niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*), merikotkas (*Haliaeetus albicilla*), rabapüü (*Lagopus lagopus*) ja tutkas (*Philomachus pugnax*). Alal toimunud seirete aruannetes puuduvad andmed sinikael-pardi kohta. Tegemist on niivõrd tavalise liigiga, et suure tõenäosusega võib teda kohata ka Tuudi raba laugastikel ja muudel veesilmadel, kuid kuna puuduvad andmed selle kohta, et tegemist võiks olla liigile olulise elupaigaga, siis ei ole põhjendatud selle tavalise veelinnu kaitse-eesmärgiks seadmine. Sel sajandil toimunud vaatluste ja seirete käigus ei ole enam alal kohatud merikotkast, niidurüdi ja tutkast, mistõttu pole põhjendatud ka nende Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks arvamine. Rabapüü kaitse-eesmärgiks mittelisamist on põhjendatud eespool. Samuti ei seata Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks mõnda Tuhu loodusala kaitse-eesmärgiks olevat kooslust. Need kooslused on kuivad nõmmed (4030), mida on käsitletud ka eespool, kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210), liigirikad niidud lubjavaesel mullal (6270) ja lood (6280*). Neid kooslusi leidub keskkonnaregistri kohaselt vaid sellel Tuhu hoiuala osal, mida ei kavandata kaitsealaga liita.

Tuhu looduskaitseala kaitse all hoidmine on põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on ülepiiriliselt (v.a vähesed laiendused seni kaitsmata ala arvelt) Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitsealaga samades piirides asub Tuhu loodusala, lisaks on kaitseala osaks Tuhu-Kesu linnualast.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse valdavalt looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega vööndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööd, liikumispiirang). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, mõõdistatud katastriüksused, kraavid). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Planeeritav Tuhu looduskaitseala on 3927,2 ha suurune, millest piiranguvööndi pindala on 147,7 ha ning sihtkaitsevööndi pindala on 3779,5 ha. Kaitstava ala pindala suureneb kokku 1,8 ha.

Valdav osa Tuhu looduskaitsealast – 3897,7 ha, oli juba varem kaitse all, sellest 173,4 ha Tuhu hoiualana ja ülejäänud 3724,3 ha Tuhu maastikukaitsealana. Kaitsealale liidetakse 29,5 ha seni kaitse alt väljas olnud ala, sellest umbes 18 ha moodustab eraomandis olev maa, ülejäänud 11,5 ha on riigi ja jätkuvalt riigi omandis olev maa. Liidetakse, varem kaitse alt väljas olnud maa-ala arvatakse sihtkaitsevööndisse, kuna seal on valdavas ulatuses erinevad sookooslused, metsamaa moodustab sellest umbes 6,8 ha, sellest omakorda eramaale jääb umbes 3,6 ha metsamaad.

Samas arvatakse kaitse alt välja 4,8 ha praegu maastikukaitsealale ja 22,3 ha hoiualale jäävat ala (kokku 27 ha), kus ei ole olulisi loodusväärtusi tuvastatud. Sellest alast u 2 ha kuulub eraomandisse ja 25 ha riigi omandisse.

Sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse arvatakse 52,9 ha, sellest 1,3 ha kuulub eraomandisse ja 51,6 ha riigi omandisse. Hoiualast sihtkaitsevööndisse arvatakse 173,4 ha, millest 56 ha on eramaa ja 117,4 riigimaa ja jätkuvalt riigiomandis olev maa. Kokku suureneb sihtkaitsevööndisse kuuluva ala pindala 204,2 ha võrra, millest 74,7 ha on eraomandis ja 129,5 ha riigi ja jätkuvalt riigi omandis olev maa.

Eramaadega seotud muudatused: Kaitse alla võetakse varem kaitseta eramaad 18 ha, hoiualast sihtkaitsevööndisse arvatakse 56 ha eramaad. Piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse arvatakse 1 ha eramaad, sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse arvatakse 1,3 ha eramaad. Kaitse alt välja arvatakse eramaad 2 ha (sellest 0,3 on hetkel sihtkaitsevööndis ja 1,7 piiranguvööndis).

Kaitseala laiendused

- Alates Põdra katastriüksusest kuni katastriüksuseni tunnusega 19502:002:0088 liidetakse kaitsealaga 11,7 ha suurune ala Tuhu soo lõunaosas. Kaitsealaga liidetaval alal on inventeeritud loodusdirektiivi elupaigatüüp siirde- ja õõtsiksood (7140) ning alal pesitsevad keskkonnaregistri kohaselt mitmed loodava kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid.
- Lihula metskond 193 katastriüksusel liidetakse kaitsealaga 2,3 ha suurune ala, mis on osa kõrge looduskaitse väärtusega Torgu soost.
- Katastriüksusel tunnusega 41101:004:0580 liidetakse kaitsealaga 5 ha suurune ala, mis on osa kõrge looduskaitse väärtusega puis-siirdesoost.
- Kaitsealaga liidetakse Virve ja Mardika katastriüksusele jääv 6 ha suurune kõrge looduskaitse väärtusega madaloo osa.
- Kaitsealaga liidetakse piirnev 21 ha suurune Tuhu hoiuala lahustükk. Sellele alale jääb osaliselt väga kõrge looduskaitse väärtusega madaloo ning sookure ja tedre pesitsusalad, lisaks on ala lääneosas inventeeritud arvestatava esinduslikkusega soostuva- ja soolehtmetsa ning madala esinduslikkusega siirdesoo- ja rabametsa kooslused.
- Nurga katastriüksusel ja katastriüksusel tunnusega 19502:002:0042 liidetakse kaitseala Tuudi raba sihtkaitsevööndisse (varem piiranguvööndisse kuulunud) 2,7 ha suurune metsaala, kus on inventeeritud kõrge looduskaitse väärtusega soostuv ja soolehtmets (9080*).
- Kaitsealaga liidetakse 106,3 ha suurune osa Tuhu hoiualast, kus on inventeeritud palju väärtuslikke metsakooslusi: vanad loodumetsad, vanad laialehised metsad, okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel ning mahajäetud puis-karjamaad, mis kujunevad loodusliku arengu tagajärjel lähitulevikus vanadeks laialehisteks metsadeks.
- Tuhu soo katastriüksuse lõuna osas liidetakse kaitsealaga 0,7 ha suurune hoiualaga piirnev ala, kuhu jääb väärtuslikke metsakooslusi.
- Kaitsealaga liidetakse kaitseala edelaosaga piirnev 46,2 ha suurune Tuhu hoiuala lahustükk. Tegemist on alaga, kus on inventeeritud kõrge, arvestatava ja madala esinduslikkusega soostuvad ja soo-lehtmetsakoosluse laigud.
- Kaitseala piiri korrigeerimise tulemusel on kaitsealale lisandunud veel 1,8 ha.

Kaitstava ala vähendamised

- Tuhu soo katastriüksuse lõunaosas arvatakse kaitsealalt välja Tuhu hoiualale jääv 6,9 ha suurune ala, mis piirneb elektriliiniga ja kus keskkonnaregistri andmetel ei leidu olulisi loodusväärtusi.
- Kaitsealalt arvatakse välja 0,5 ha suurune ala Virve ja Mardika katastriüksusele jääva Tuhu hoiuala lahustükist, kus keskkonnaregistri andmete kohaselt ei leidu olulisi loodusväärtusi.
- Kaitsealalt arvatakse välja selle lõunaosas asuvat Tuhu hoiuala lahustükki poolitav 16180 Karuse-Kalli maantee (14,4 ha).
- Tuhu soo katastriüksuse põhjaosas arvatakse kehtiva kaitsekorra kohaselt sihtkaitsevööndisse kuuluv 35,5 ha suurune kraavitatud ala Tuhu piiranguvööndisse.
- Kehtiva kaitsekorra järgi kaitseala sihtkaitsevööndisse kuuluv 17,5 ha suurune ala, milleks on kaitseala poolitav Tuudi-Risti tee ning põhja pool Varese katastriüksus ja lõuna pool 16180 Karuse-Kalli tee äärde jääv vähem väärtuslik metsaala arvatakse Tuhu piiranguvööndisse.
- Kaitseala piiri korrigeerimise tulemusel on kaitsealast välja jäänud veel 0,5 ha.

Täpsemad kaitseala ja selle vööndite piiritlemise põhjendused on esitatud allpool.

Kaitseala välispiir algab Varese (19502:002:0108) katastriüksuse idaservas voolavast Tuudi jõest ning kulgeb piki jõe põhjakallast kuni Jõe (19502:002:0105) katastriüksuse põhjaosas oleva punktini koordinaatidega X: 6496486,786 Y: 489540,834, sealjuures jääb Tuudi jõe alamjooks kaitsealale. Edasi pöörab kaitseala välispiir läände ja jätkub paralleelselt vahetult kaitseala välispiiri taga oleva teekraaviga, kusjuures nimetatud kraav jääb kaitsealast välja, kuna see on vajalik selle kõrval asuva tee toimimiseks. Välispiir kulgeb selles suunas kuni punktist koordinaatidega X: 6496270,986 Y: 488464,299 algava lõuna-põhjasuunalise metsakraavini ning suundub sealt edasi u 6,2 km mööda metsakraave kaitseala lõunaosas asuva Põdra katastriüksuse (19502:002:0024) loodenurka (punkti koordinaatidega X: 6492491,138 Y: 486506,948), kusjuures nimetatud kraavid on kavandatud liita kaitsealaga, et tagada kaitsealale jäävate veerežiimi muutuste suhtes tundlike koosluste säilimine.

Edasi kulgeb kaitseala välispiir mööda mõttelisi sirgeid (läbivad katastriüksuste välispiiridel olevaid punkte koordinaatidega X: 6492344,122 Y: 486610,844; X: 6492217,504 Y: 486802,298 ja X: 6492128,779 Y: 487044,641) kuni katastriüksuse tunnusega 19502:002:0088 läänepiiril oleva punktini koordinaatidega X: 6492076,824 Y: 487453,346. Seal liidetakse kaitsealaga seni kaitse alt väljas olnud 11,7 ha suurune ala Tuhu soo lõunaosas, et tagada kõrge loodusväärtusega Tuhu soo terviklik kaitse. Kaitsealaga liidetaval alal on inventeeritud loodusdirektiivi elupaigatüüp siirde- ja õõtsiksood (7140) ning alal pesitsevad keskkonnaregistri kohaselt loodava kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid mustsaba-vigled, mudatildrid, punajalg-tildrid ja suurkoovitajad, lisaks kasvab seal ohtralt III kaitsekategooriasse kuuluvat taimeliiki harilikku porssa, mis on samuti tulevase kaitseala kaitse-eesmärgiks, levinud on ka kaitse-eesmärgiks mitteseatud III kaitsekategooriasse kuuluv taimeliik kahelehine käokeel. Kuna soo ja metsa vaheline kõlvikupiir alal on ebaselge ega ole looduses jälgitav, on piiritlemisel kasutatud mõttelisi sirgeid, mille nurgapunktide koordinaadid on esitatud seletuskirjas eespool.

Sealt jätkub kaitseala välispiir mööda katastriüksuste lõunapiire kuni Karuse-Kalli tee (19502:002:0070) katastriüksuse idaosas ristuvate teedeni, kus kaitseala välispiir kulgeb esialgu mööda katastriüksust läbiva Tuudi-Risti tee paremat serva (tee koos 3 m puhvriga jääb kaitsealast välja). Ristumisel Karuse-Kalli maanteega jätkub kaitseala piir mööda viimati nimetatud maantee vasakut serva, sealjuures jäävad teeperved koos 4 m laiuse puhvriga kaitsealast välja.

Alates Lihula metskond 57 (19502:002:0288) katastriüksusest on kaitseala välispiiriks taas katastriüksuste lõunapiirid. Seda kuni Lihula metskond 6 (19502:002:0454) katastriüksuse edelaserva lõikava metsasihini, kus kaitseala välispiir suundub edasi juba piki nimetatud sihi serva, kusjuures metsasiht jääb kaitsealast välja, kuni jõuab taas eelmainitud katastriüksuse välispiirini. Sealt kulgeb kaitseala välispiir mööda katastriüksuste piire kuni Lihula metskond 193 (19502:002:0316) katastriüksuse piiril oleva punktini koordinaatidega X: 6490712,778 Y: 491600,596, kus kaitseala välispiir lõikab mõttelise sirgena nimetatud katastriüksuse põhjaservas olevasse punkti koordinaatidega X: 6490912,235 Y: 491934,837 ning jätkub sealt edasi mööda maaüksuste välispiire. Seal liidetakse kaitsealaga umbes 2,3 ha suurune seni kaitse alt väljas olnud ala, mis on osa Torgu soo idaservast, kusjuures selle soo-osa looduskaitseline väärtus on hinnatud väga kõrgeks. Keskkonnaregistri andmete järgi ulatuvad sinna sookure ja tedre pesitsusalad, kaitsealustest taimeliikidest on levinud harilik käoraamat, soo-neiuvaip ja

kahkjaspunane sõrmkäpp. Lisaks ulatub sellele alale arvestatava esinduslikkusega soostuva ja soo-lehtmetsa kooslus.

Tuhu soo (33401:001:0147) katastriüksuse lõunaosa läbiva elektriliinini jõudes, pöörab kaitseala välispiir paralleelselt elektriliiniga kagusse ning jõudes uuesti eelnimetatud katastriüksuse välispiirini, suundub edasi piki seda, kusjuures elektriliin koos 10 m laiuse puhvriga selle keskteljest jääb kaitsealast välja (10 m laiune puhver on vajalik elektriliini hooldamiseks). Jõudes katastriüksuse välispiiril olevasse punkti koordinaatidega X: 6488656,451 Y: 496576,748, lõikab kaitseala välispiir mõttelise sirgena Mustuharu (33402:002:0101) katastriüksuse välispiiril olevasse murdepunkti koordinaatidega X: 6488737,338 Y: 496615,716 ning suundub seal taas edasi mööda katastriüksuste välispiiri, sealjuures on Varbla metskond 223 katastriüksuse (33401:001:0276) loodenurk ja Sooba katastriüksuse (33402:002:0258) edelanurk ühendatud omavahel mõttelise sirgega. Selles lõigus käsitletud alal jäetakse kaitse alt välja umbes 6,9 ha suurune ala, mis asub kehtiva kaitsekorra järgi Tuhu hoiualal. Keskkonnaregistri andmete kohaselt ei ole sellel alal olulisi looduskaitselisi väärtusi leitud.

Sooba (33402:002:0258) katastriüksuse idapoolseimat nurka läbivast teest alates suundub kaitseala välispiir edasi piki selle kruusatee serva, kusjuures tee koos 4 m laiuse puhvriga, mis on vajalik tee hooldamiseks, jääb kaitsealast välja. Tee ja Peantse kraavi ristumiskohas pöörab kaitseala välispiir põhja ning suundub edasi piki nimetatud kraavi serva, kusjuures kraav jääb kaitsealast välja, kuna see on vajalik kaitseala kõrval asuvate põllumaade toimimiseks. Peantse kraav ristub Kaasikumetsa (33402:001:0098) katastriüksuse juures Tuti kraaviga ning seal suundub kaitseala välispiir edasi mööda Tuti kraavi (Peantse kraaviga samal põhjusel jääb ka see kraav kaitsealast välja). Tammi (41101:004:0256) katastriüksusel kohtub Tuti kraav Oidrema kraaviga ning kaitseala välispiir kulgeb edasi mööda Oidrema kraavi kuni Tammi katastriüksuse põhjapiirini, kus kaitseala piiriks saab nimetatud katastriüksuse piir.

Alates Tammi katastriüksuse piiril olevast punktist koordinaatidega X: 6494875,356 Y: 492758,136 kuni kaitseala välispiiriks oleva kraavi juures paikneva punktini koordinaatidega X: 6494748,753 Y: 492399,090 kulgeb kaitseala välispiir mõtteliste sirgetena (läbivad punkte koordinaatidega X: 6494963,679 Y: 492611,660 ja X: 6494896,965 Y: 492404,031) katastriüksusele tunnusega 41101:004:0580. Nii lisandub kaitsealale umbes 5 ha suurune seni kaitse alt väljas olnud ala. Tegemist on osaga väga kõrge looduskaitselisi väärtusega puis-siirdesoost, kuhu ulatuvad keskkonnaregistri andmete kohaselt sookure ja tedre pesitsusalad ning kus kasvab harilik porss ja eesti soojumikas.

Edasi on kaitseala välispiiriks metsakraavid, kusjuures kraavid jäävad kaitsealale, et tagada nende ääres olevate liigniiskete koosluste säilimine. Kraavid on kaitseala piiriks kuni Raba (19502:002:0112) katastriüksusel asuva punktini koordinaatidega X: 6494001,296 Y: 492239,147. Sealt edasi kulgeb kaitseala välispiir mööda Mardika (41101:004:0286) katastriüksusel asuvaid mõttelisi sirgeid, läbides sealjuures punkti koordinaatidega X: 6494021,710 Y: 492186,100 kuni katastriüksusel asuva kuivenduskraavide võrgustiku lõunapoolseimate kraavideni, kus kaitseala välispiiriks ongi nimetatud kraavid (kraavid jäävad kaitsealale). Viimasel kraavil olevast punktist koordinaatidega X: 6493799,878 Y: 491879,739 kuni Virve (41101:004:0014) katastriüksuse lõunaosas paiknevate kraavideni (punktini koordinaatidega X: 6493762,175 Y: 491358,754) kulgeb kaitseala välispiir taas mööda mõttelisi sirgeid, mis läbivad punkte koordinaatidega X: 6493787,411 Y: 491563,118 ja X: 6493850,497 Y: 491545,068).

Seejärel on kaitseala välispiiriks viimati mainitud Virve katastriüksusel asuv kraav kuni sellele oleva punktini koordinaatidega X: 6493626,340 Y: 491414,432, kus kaitseala välispiir suundub mööda metsa ja soo vahelist kõlvikupiiri punktini koordinaatidega X: 6493502,941 Y: 491311,208. Sealt suundub välispiir mõttelise sirgena lõuna pool asuva kraavini punkti koordinaatidega X: 6493466,445 Y: 491323,116. Edasi kulgeb piir taas mööda kraave kuni Tõnise-Ado (41101:004:0173) katastriüksuse idapiirini, kus kaitseala välispiir pöörab mööda nimetatud katastriüksuse piiri lõuna poole kuni sama katastriüksuse lõunapiiril oleva ida-läänesuunalise kraavini.

Seal kulgeb välispiir jälle mööda kraave, ületab Tuudi-Risti maantee ning jõuab Varese katastriüksuseni. Eelnevalt mainitud kraavid on kõik planeeritud kaitsealasse. Selles lõigus käsitletud kaitseala osal liidetakse kaitsealaga umbes 6 ha suurune senise kaitsekorra järgi kaitse alt väljas olnud ala. Tegemist on väga kõrge looduskaitsealase väärtusega madalsooga, mis asub praegu vaid umbes pooles ulatuses kaitstaval alal (Tuhu hoiualal). Keskkonnaregistri andmete kohaselt ulatub sellele alale ka kaitseala kaitse-eesmärkideks olevate tedre ja sookure pesitsusalad. Samas arvatakse kaitse alt välja u 0,5 ha suurune senise kaitsekorra järgi Tuhu hoiualale jääv ala, kuna keskkonnaregistri kohaselt ei ole sellel alal olulisi loodusväärtusi tuvastatud.

Vastavalt kaitse-eeskirjale koosneb Tuhu looduskaitseala kolmest sihtkaitsevööndist (Tuudi raba, Torgu soo ja Tuhu soo) ning ühest piiranguvööndist (Tuhu). Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike koosluste säilitamiseks. Sinna on arvatud kõrgeima looduskaitsealase väärtusega piirkonnad, kus asuvad I ja II kaitsekategooria ning linnudirektiivi I lisa liikide elupaigad, samuti väärtuslikud loodusdirektiivi elupaigatüübid.

1550 ha suurune **Tuudi raba sihtkaitsevöönd** (kehtiva kaitsekorra järgi Tuhu sihtkaitsevöönd) hõlmab suure osa kaitseala lääneosast. Sihtkaitsevööndisse jääb kõrge esinduslikkusega Tuudi raba ja arvestatava esinduslikkusega Torgu soo lääneosa. Need sookooslused, eeskätt Torgu soo, on elupaigaks paljudele kaitsealastele linnuliikidele (teder, punajalg-tilder, suurkoovitaja, rüüt, mustsaba-vigle, mudatilder, sookurg, mudanepp jne). Samuti kasvab seal ohtralt kaitsealuseid taimeliike (näiteks kahelehine käokeel, harilik porss, rohekas käokeel, kahkjaspunane sõrmkäpp, soohiilakas, soo-neiuvaip ja Russowi sõrmkäpp). Lisaks lagedatele sooladele hõlmab Tuudi raba sihtkaitsevöönd ka sookoosluste ümber olevaid väärtuslikke metsakooslusi (vanad loodusemetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad), mille esinduslikkus varieerub kõrgest madalani. Sihtkaitsevööndi metsades pesitsevad laanerähnid, laanepüüd, tedred ja händkakud, laialdaselt on levinud harilik ungrukold ning kohata võib ka haruldast väikest käöpõlle, soovalku ja kõdu-koralljuurt, kohati leidub ka pruunikat pesajuurt. Tuhu rabast põhja poole jäävates metsades on kümnekond aastat tagasi pesitsenud kaljukotkas. Pesapuu on keskkonnaregistri andmete kohaselt alles ning tuleb jätta endiselt sihtkaitsevööndisse, kuna on tõenäoline, et see asustatakse uuesti. Tuudi raba sihtkaitsevööndit eraldab ülejäänud kaitsealast Tuudi-Risti kruusakattega maantee ja Varese katastriüksus (19502:002:0108), mis on kavandatud Tuhu piiranguvööndisse (kehtiva kaitsekorra kohaselt Tuhu sihtkaitsevööndis).

Võrreldes kehtiva tzoneeringuga planeeritakse selle sihtkaitsevööndiga osaliselt (46,2 ha) liita Tuhu hoiuala edelapoolseim lahustükk. Tegemist on alaga, kus on inventeeritud kõrge, arvestatava ja madala esinduslikkusega soostuvad ja soo-lehtmetsakoosluse laigud. Sellele alale ulatub ka äärmiselt linnurikas Torgu soo, mille ümbritsevates metsades pesitseb laanepüü ja kasvab harilik ungrukold. Hoiuala kaitsekord ei ole piisav, et tagada selle mitmekesise maastiku

kaitset, mistõttu on otstarbekas liita see ala Tuhu looduskaitsealaga (põhjendusi vt ka ptk 2.2). Kaitsealaga ei plaanita liita Tuhu hoiuala lahustüki lõunaosa, mis jääb edaspidi endiselt Tuhu hoiualaks. Seda hoiuala osa eraldab ülejäänud kaitsealast Karuse–Kalli maantee. Lisaks asuvad seal erinevalt Tuhu looduskaitsealast valdavalt poollooduslikud kooslused, mille kaitseks on hoiuala kaitsekord piisav.

Peale eeltoodu liidetakse sihtkaitsevööndiga umbes 11,7 ha suurune senise kaitsekorra järgi kaitse alt väljas olnud ala, mis piirneb läänest eelnevalt kirjeldatud kaitsealaga liidetava hoiuala lahustüki osaga. Tegemist on juba eespool kirjeldatud väga liigirikka Torgu soo läänesopiga, kuhu keskkonnaregistri kohaselt ulatuvad mudatildri, suurkoovitaja, punajalg-tildri, tedre ja mustsaba-vigle pesitsusalad, lisaks kasvab seal harilik porss ja kahelehine käokeel. Nende väärtuste ja Torgu soo terviklikkuse kaitseks on väga oluline liita nimetatud ala planeeritava looduskaitsealaga.

Sihtkaitsevööndisse kavandatakse liita ka kehtiva kaitsekorra järgi piiranguvööndis asuv 2,7 ha suurune metsala, kus on inventeeritud kõrge väärtusega soostuv ja soo-lehtmets, mille kaitseks ei ole piiranguvööndi kaitsekord piisav.

Kaitseala keskossa jääb u 111,7 ha suurune **Torgu soo sihtkaitsevöönd** (kehtiva kaitsekorra järgi Tuhu sihtkaitsevöönd). Sellesse sihtkaitsevööndisse jääb Torgu soo Tuudi-Risti maanteest ida poole jääv osa. Torgu soo jaguneb seal kaheks sookoosluseks: Karuse-Kalli maantee pool on u 64 ha suurune madal soo ning selle ja Tuhu raba vahele jääb ka u 54 ha suurune siirdesoo. Mõlema sookoosluse looduskaitsealine seisund on hinnatud väga kõrgeks. Tegemist on väga linnurikka paigaga, kaitsealustest liikidest pesitsevad seal näiteks välja-loorkull, sookurg, suurkoovitaja, punajalg-tilder, mustsaba-vigle ning mudatilder, soo keskel asuvale metsatukale on pesa teinud kaljukotkas. Kaitsealustest taimeliikidest leidub seal ohtralt harilikku porssa, samuti kasvavad seal soo-neiuvaip ja kahkjaspunane sõrmkäpp.

Võrreldes kehtiva kaitsekorraga liidetakse selle sihtkaitsevööndiga umbes 2,3 ha suurune senise kaitsekorra järgi kaitse alt välja jääv ala kaitseala lõunaosas Lihula metskond 193 (19502:002:0316) katastriüksusel. Tegemist on väga kõrge looduskaitsealine väärtusega Torgu soo kagusopiga, kuhu ulatuvad sookure ja tedre pesitsusalad ning kus kasvab mitmesuguseid kähäki. Lisaks ulatub osaliselt sellele alale arvestatava esinduslikkusega soostuva ja soo-lehtmetsakooslus. Kokkuvõtvalt on nii seal asuvate kaitsealuste liikide kui ka looduslike koosluste terviklikkuse tagamiseks igati põhjendatud selle ala liitmine Tuhu looduskaitseala sihtkaitsevööndisse.

Torgu soo sihtkaitsevöönd on piiritletud põhimõttel, et sinna jääks võimalikult suur osa Tuudi-Risti maanteest ida poole jäävast Torgu soo osast. Vööndipiir algab Lihula metskond 54 katastriüksuse (19502:002:0285) põhjapoolseimast nurgast ning kulgeb sealt edasi piki 16178 Tuudi-Risti tee katastriüksuse (19502:002:1280) idaserva põhja poole. Jõudes maanteelt alguse saava Tuhu matkarajani, kulgeb Torgu soo sihtkaitsevööndi piir edasi mööda nimetatud matkaraja serva, kusjuures rada koos u 5 m puhvriga (tee telgjoonest) jääb Tuhu soo sihtkaitsevööndisse. Puhver on vajalik, et Torgu soo sihtkaitsevööndis kehtiv liikumiskiir ei raskendaks matkaraja hooldamist. Torgu soo servas (punktist koordinaatidega X: 6492129,078 Y: 490115,856) pöörab vööndipiir kagu poole ja kulgeb mõttelise sirgena Torgu soo ja Tuhu raba vahelisel piiril kuni punktini koordinaatidega X: 6491045,442 Y: 491735,714 ning suundub sealt Lihula metskond 193 katastriüksuse (19502:002:0316) loodenuurka. Edasi kulgeb Torgu soo sihtkaitsevööndi piir mööda nimetatud katastriüksuse välispiiri kuni kaitseala välispiirini (punkti koordinaatidega X: 6490712,791 Y: 491600,510) ning suundub sealt

mõtteliste sirgetena, mis läbivad punkte koordinaatidega X: 6490677,547 Y: 491374,786 ning X: 6491127,117 Y: 490841,958, Lihula metskond 56 katastriüksuse (19502:002:0287) kirdenurka. Mõtteliste sirgetega eraldatakse seal Torgu soo sihtkaitsevööndi servas olev puistunud madalsooriba Torgu soo sihtkaitsevööndisse, lõuna pool asuv siirdesoomets jääb Tuhu soo sihtkaitsevööndisse. Lihula metskond 56 katastriüksuse servast kuni Tuudi-Risti maanteeni jookseb vööndipiir mööda lageda madal soo ja metsa vahelist kõlvikupiiri.

Torgu soo sihtkaitsevööndi kõrval asub massiivne (u 2117,7 ha) **Tuhu soo sihtkaitsevöönd** (kehtiva kaitsekorra järgi Tuhu ja Lõpe sihtkaitsevöönd). Suure osa sellest sihtkaitsevööndist hõlmab väga kõrge looduskaitse väärtusega Oidrema siirdesoo, aga sinna jääb ka kõrge looduskaitse väärtusega Tuhu raba ja soostiku ääres olevad erinevad metsakooslused. Soostikus pesitseb mitu kaitsealust linnuliiki, näiteks punaselg-õgija, sookurg, teder ja suurkoovitaja. Lisaks kasvab sealses soos mitu kaitsealust taimeliiki (eesti soojumikas, harilik porss, kahkjaspunane sõrmkäpp jpt). Väga mitmekesised on ka Tuhu soo sihtkaitsevööndi äärealadel olevad metsakooslused: esindatud on nii vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel, soostuvad ja soo-lehtmetsad kui ka siirdesoo- ja rabametsad. Koosluste esinduslikkus varieerub väga kõrgest madalani. Need metsad on pesitsuspaigaks paljudele rähniliistele, näiteks musträhn, väike-kirjurähn, hallrähn ja valgeselg-kirjurähn, lisaks pesitseb seal hoburästas, hiireviu ja laanepüü. Kaitsealustest taimeliikidest võib seal leida siberi võhumõõka, kahkjaspunast sõrmkäppa ja harilikku ungrukolda. Sihtkaitsevööndis paiknevas madal soos kasvab veel hulgaliselt harilikku porssa ning leidub ka harilikku käoraamatut ja soo-neiuvaipa. Lisaks asub seal kaitseala ainuke mustpeasambla kasvukoht.

Sellesse sihtkaitsevööndisse on liidetud senise kaitsekorra kohaselt u 106,3 ha suurune Tuhu hoiuala Pärnumaale jääv osa, kus on 2009. aastal inventeeritud väga palju erinevaid metsakooslusi: vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel ning mahajäetud puiskarjamaad, mis loodusliku arengu tagajärjel lähitulevikus vanadeks laialehisteks metsadeks kujunevad. Nende metsakoosluste esinduslikkus varieerub kõrgest madalani. Kaitsealustest linnuliikidest elutsevad seal must- ja hallrähnid, hiireviu ning laanepüü, metsas olevatel niisketel niidulaikudel võib leida kahkjaspunast sõrmkäppa, soo-neiuvaipa ja siberi võhumõõka. Hoiuala kaitsekord ei ole piisav, et tagada seal asuvate väärtuslike metsakoosluste ja kaitsealuste liikide kaitset (põhjendusi vt ka ptk 2.2), mistõttu on otstarbekas see ala liita planeeritava Tuhu looduskaitseala Tuhu soo sihtkaitsevööndiga. Samas kavandatakse kaitse alt välja arvata 6,9 ha seni Tuhu hoiualale (Pärnumaa) jäävat ala (hoiuala edelaosas), kuna seal ei ole viimaste inventuuride kohaselt olulisi loodusväärtusi tuvastatud.

Tuhu soo sihtkaitsevööndiga on kavandatud liita ka umbes 5 ha suurune ala kaitseala põhjaosas katastriüksusel tunnusega 41101:004:0580. Sellele alale ulatub väga kõrge esinduslikkusega Oidrema siirdesoo ning selle ääres oleva kõrge esinduslikkusega siirdesoo- ja rabametsa põhjaserv. Nimetatud ala kuulub keskkonnaregistri kohaselt ka sookure ja tedre pesitsusalade hulka ning sellelt võib leida kaitseala kaitse-eesmärgiks olevat eesti soojumikat ja harilikku porssa. Alal olevate kaitsealuste liikide elu- ja kasvukohtade ning looduslike koosluste terviklikkuse kaitseks on oluline, et ka see maa-ala kaitseala sihtkaitsevööndiga liidetakse.

Peale eeltoodu planeeritakse kaitsealaga liita kaitsealaga piirnev Tuhu hoiuala kirdepoolne lahustükk (21 ha). Sellele jääb osaliselt väga kõrge looduskaitse väärtusega madal soo ning sookure ja tedre pesitsusalad, lisaks on ala lääneosas inventeeritud arvestatava esinduslikkusega soostuva- ja soolehtmetsa ning madala esinduslikkusega siirdesoo- ja rabametsa kooslused.

Hoiuala kaitsekord ei ole piisav, et tagada sellel alal asuvate väärtuste soodne seisund (vaata lisaks põhjendusi ka ptk 2.2), mistõttu on oluline, et see liidetaks Tuhu looduskaitseala sihtkaitsevööndiga.

Lisaks kavandatakse Tuhu soo sihtkaitsevööndisse liita kokku umbes 6 ha suurune eelnevas lõigus kirjeldatud alaga piirnev seni looduskaitse alt välja jääv maa-ala. Tegemist on samuti osaga eespool mainitud väga kõrge looduskaitse väärtusega liigirikkast madalsoost, millest jääb praegu kaitstavale alale (osaliselt Tuhu hoiualale ja osaliselt Tuhu maastikukaitsealale) vaid umbes kaks kolmandikku. Lisaks ulatuvad sellele alale keskkonnaregistri kohaselt ka sookure ja tedre pesitsusalad. Eelnevalt nimetatud liigirikka madalsoo säilimise tagamiseks on väga oluline, et see terves ulatuses kaitseala sihtkaitsevööndisse arvataks.

Torgu soo sihtkaitsevöönd jagab Tuhu soo sihtkaitsevööndi kaheks lahustükiks. Väiksemat lahustükki piirab lääne poolt Tuhu piiranguvöönd. Lõuna- ja idaosas on selle sihtkaitsevööndi lahustüki piiriks kaitseala välispiir. Alates välispiiril olevast punktist koordinaatidega X: 6490712,791 Y: 491600,510 algab väiksema lahustüki põhjapiir, mis kulgeb mööda Torgu sihtkaitsevööndi serva kuni Tuhu piiranguvööndini.

Suurema lahustüki piiriks on lääne pool 16178 Tuudi-Risti tee katastriüksus kaitseala välispiirilt kuni Torgu soo sihtkaitsevööndini ning lõunapiiriks on Torgu soo sihtkaitsevöönd. Sihtkaitsevööndite vahelise piiri ristumisel kaitseala välispiiriga kulgeb Tuhu soo sihtkaitsevööndi piir edasi mööda kaitseala välispiiri kuni punktini koordinaatidega X: 6492799,333 Y: 495696,240, sealt edasi suundub Tuhu soo sihtkaitsevööndi piir mõttelise sirgena lõuna poole u 105 m kaugusel oleva kraavi otsa ning sealt jälle mõttelise sirgena samas liikumissuunas punkti koordinaatidega X: 6492611,578 Y: 495637,485 ning sealt edasi lääne poole u 205 m kaugusel asuva kraavi otsa. Edasi kulgeb vööndipiir mööda kraavikaldaid (kraavid jäävad Tuhu soo sihtkaitsevööndisse), kusjuures kraavivahelised otsad on omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega. Viimase kraavi otsast punktist koordinaatidega X: 6493261,553 Y: 493866,222 liigub sihtkaitsevööndi piir kraaviga samas liikumissuunas kuni Üla-Raba katastriüksuse (19502:002:0113) välispiiril oleva punktini koordinaatidega X: 6493339,317 Y: 493624,893. Siis suundub vööndipiir loode poole mööda katastriüksuse välispiiri kuni kaitseala välipiirini ja liigub taas edasi mööda seda.

Tuhu piiranguvööndisse (147,7 ha) on eelkõige arvatud kaitseala äärealadel asuvad looduskaitsealalt vähemväärtuslikud alad, kus enamasti hiljutiste inventuuride käigus ei ole olulisi loodusväärtusi tuvastatud. Lisaks on piiranguvööndisse arvatud kaitseala poolitav Tuudi-Risti maantee (19502:002:1280) katastriüksus. Kohati jäävad piiranguvööndisse ka olulised väärtused (nt kuivendamata madalsoolaigud), kuid nende säilimise tagab ka piiranguvööndi kaitsekord.

Tuhu piiranguvöönd koosneb kolmest lahustükist, millest idapoolseim lahustükk (35,5 ha) asub Tuhu soo (33401:001:0147) katastriüksusel. Seda eraldab lääne poolt Tuhu soo sihtkaitsevööndist Tuhu soo (33401:001:0147) katastriüksuse loodepiir kuni sellel oleva punktini koordinaatidega X: 6493339,317 Y: 493624,893. Nimetatud punktist kulgeb piiranguvööndi välispiir itta samas suunas u 250 m kauguselt algavate kraavidega, mille kaldaid mööda ka vööndi piir jooksmata hakkab (kraavide otsi ühendavad mõttelised sirged), kusjuures kraavid jäävad piiranguvööndi kõrval asuvasse Tuhu soo sihtkaitsevööndisse. Lahustüki idaosas kraavitatud ala lõppeb, kuid piiranguvööndi välispiir kulgeb veel samas suunas umbes 200 m kuni punktini koordinaatidega X: 6492611,578 Y: 495637,485, kus piir pöörab põhja poole, läbib umbes 100 m kaugusel oleva kraavi idapoolseimat otsa ning jõuab kaitseala

välispiiril oleva punktini koordinaatidega X: 6492799,613 Y: 495696,331 ning sealt edasi kulgeb piir mööda kaitseala välispiiri lääne poole Tuti kraavi käänukohani punkti koordinaatidega X: 6493472,459 Y: 493540,320.

Teise lahustüki lõunapoolseim osa jääb 16180 Karuse-Kalli maantee äärde, kus selle lääneservaks on Tuudi-Risti maantee, mis kuulub Karuse-Kalli maantee katastriüksusega ristumiseni piiranguvööndisse. Lahustüki lõunaosa põhjapiir algab Tuudi-Risti maantee katastriüksuse idapiiril asuvast punktist koordinaatidega X: 6491764,285 Y: 489601,396. Sealt liigub piir edasi ida suunas mööda Lihula metskond 54 (19502:002:0285) katastriüksuse põhjapiiri kuni jõuab madal soo ja metsa vahelisele kõlvikupiirile ning kulgeb edasi mööda kõlvikupiiri. Punktist koordinaatidega X: 6491249,257 Y: 490324,558 kulgeb piir mõttelise sirgena Lihula metskond 56 maaüksuse kirdenurka ning kulgeb edasi mööda maaüksuse piiri lõuna poole punkti koordinaatidega X: 6491125,708 Y: 490307,813 ning pöörab siis ida poole ja suundub mõtteliste sirgetena u 40 m kaugusel asuva endise (oli üle kümne aasta tagasi veel toimiv) kruusakarjäärini (karjääri piiril olevasse punkti koordinaatidega X: 6491112,548 Y: 490339,133). Piiranguvööndi piir läheb sealt edasi mööda mahajäetud kruusakarjääri ja metsa vahelist kõlvikupiiri ning alates karjääri ja metsa vahelisel piiril olevast punktist koordinaatidega X: 6491020,306 Y: 490397,591 kulgeb mõttelise sirgena kuni kaitseala välispiiril oleva punktini koordinaatidega X: 6491002,189 Y: 490386,811. Sealt kulgeb piir mööda kaitseala välispiiri kuni Tuudi-Risti maanteeni. Selle piiranguvööndi lahustüki põhjaosas on piiranguvööndi piiriks Varese katastriüksuse välispiir kuni seda läbiva elektriliinini. Sealt edasi kulgeb piiranguvööndi piir mööda nimetatud elektriliini serva, kusjuures liin koos 10 m laiuse puhvriga selle keskteljest jääb piiranguvööndisse. Elektriliini lõpust punktist koordinaatidega X: 6492677,507 Y: 490282,102 kulgeb vööndipiir mõttelise sirgena Tuudi-Risti maanteeni ja jätkub mööda katastriüksuse piiri.

Tuhu piiranguvööndi viimane lahustükk paikneb Tuudi raba sihtkaitsevööndi põhjaservas. Seda eraldab lõunas asuvast Tuudi raba sihtkaitsevööndist Lihula metskond 3 (19502:002:0452) katastriüksuse põhjaserv. Alates Lihula metskond 3 katastriüksuse nurgapunktist koordinaatidega X: 6495527,104 Y: 488527,546 kulgeb piiranguvööndi piir mõttelise sirgena Nurga (19502:002:0144) katastriüksuse kagunurka. Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuse piiri punktini koordinaatidega X: 6495884,817 Y: 488649,775, kust piir suundub mõttelise sirgena Ääre (19502:002:0107) katastriüksuse kagunurka. Alates Ääre katastriüksuse kagunurgast suundub piiranguvööndi piir põhja poole mööda katastriüksuse piiri. Jõudes Ääre katastriüksuse kirdenurka kulgeb piir mõttelise sirgena kirde poole teekraavil olevasse punkti koordinaatidega X: 6496294,169 Y: 488669,579 ja jätkub mööda kaitseala välispiiri, sealjuures jääb kraav kaitsealalt välja.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi (ekspertidid T. Dragon, A. Gerloff, T. Hallikma, H. Höövel, M. Ilomets, M. Leht, E. Leibak, A. Leivits, M. Leivits, E. Lode, M. Mesipuu, M. Orro, T. Paakspuu, A. Palo, R. Rohtla, A. Sarv, U. Sellis, I. Tammekänd, J. Tammekänd, M. Tiido, E. Uustalu, O. Vainu, E. Vilbaste, nimetatud ka peatükis 2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (Anneli Palo, 2009).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud ühte piiranguvööndisse ja kolme sihtkaitsevööndisse.

Eksperdile 2010. aastal edastatud Tuhu looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõus oli kaitsealaga planeeritud liita Natura 2000 varialade nimestikku kuuluv Kunila Natura 2000 variala ja sellega piirnevad II kaitsekategooria linnuliigi laanerähni elupaigad ning metsaelupaigatüübid (9080, 91D0* ja 91F0*). Selles kaitse-eeskirjas nimetatud ala enam Tuhu looduskaitsealaga liita ei planeerita. 2010. aasta kaitse-eeskirja eelnõus esile tõstetud siirdesoo- ja rabametsakooslust seniste andmete kohaselt nimetatud laiendusosal ei leidu. Viidatud umbes 6 ha suurune soostunud ja soo-lehtmetsakooslus on arvestatava esinduslikkusega, mis ei ole piisav selleks, et laiendada kaitstavat ala seni täiesti kaitse alt väljas olnud alale. Toona viidatud u 3,3 ha suurune laialehise lammimetsa elupaigatüüp on väga kõrge esinduslikkusega, samas on see ala 2000. aastal määratud vääriselupaigaks, mis omakorda asub riigi omandis oleval maal, seega on tõenäoliselt tagatud selle koosluse säilimine. Seeläbi säilib vähemalt osaliselt ka alal pesitseva laanerähni elupaik (alal on tuvastatud ühe rahnipaari pesitsemine), lisaks leidub laanerähnil sobilikke elupaiku mitmel pool planeeritaval kaitsealal. Seetõttu ei ole seniste andmete põhjal põhjendatud liita nimetatud ala planeeritava Tuhu looduskaitsealaga.

Ekspert on teinud ettepaneku arvata Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka siberi võhumõök, ahtalehine ängelhein, harilik ungrukold, pruunikas pesajuur, kõdu-koralljuur, lodukannike ja väike käopõll. Neist liikidest nelja – siberi võhumõök, ahtalehine ängelhein, pruunikas pesajuur ja lodukannike – kaitse-eesmärkide hulka seadmist ei peeta põhjendatuks. Tegemist on III kaitsekategooria liikidega, kusjuures siberi võhumõök ja lodukannike on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohulähedases ning ahtalehine ängelhein ja pruunikas pesajuur ohuvälises seisundis. Nende liikide peamised leiukohad ei ole Eesti taimede levikuatlase (2005) ja keskkonnaregistri kohaselt seotud kavandatava Tuhu looduskaitsealaga,

mistõttu ei ole põhjendatud nende kaitseala kaitse-eesmärgiks arvamine.

Kaitse-eeskirja kehtestamisele peab järgnema 18. mai 2007. a määruse nr 154 „Hoiualade kaitse alla võtmine Pärnu maakonnas” muutmine. Määruses muudetakse Tuhu hoiuala piire Tuhu looduskaitsealale jäävas osas ning liidetakse osa hoiualast kaitsealaga. Lisaks arvatakse kaitse alt välja katastriüksusele 16180 Karuse-Kalli tee jääv maantee, millel ei ole looduskaitsealalise väärtusi. Muudetakse ka hoiuala kaitse-eesmärke, nende hulka lisandub poollooduslik elupaigatüüp lood (6280*), kuna see kooslus on hoiualal levinud suurel alal (kokku 11,3 ha) ning on kõrge (B) esinduslikkusega. Hoiuala kaitse-eesmärgiks olevatest linnuliikidest arvatakse eesmärkide hulgast välja merikotkas, tutkas, **niidurüdi, välja-loorkull, öösorr, piilpart ja rabapüü**, täpsemad põhjendused nende liikide kaitse alt, sh linnuala eesmärkide hulgast, välja arvamise kohta on esitatud ptk 2.2. Lisaks arvatakse hoiuala kaitse-eesmärkide hulgast välja järgmised linnuliigid: rüüt, väikekoovitaja, kiivitaja, hallõgija, mustsaba-vigle, **sookurg**, ja mudatilder. Nende liikide elupaigad on piirkonnas seotud enamasti rabade ja/või siirdesoodega, mis jääksid kaitseala laiendamisel terves ulatuses vaid loodavale looduskaitsealale, kus need liigid on ka kaitse-eesmärgiks. Tuhu hoiuala kaitse-eesmärkide hulka tuleb lisada III kaitsekategooria linnuliik nõmmelõoke, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohuvälises seisundis. Tegemist on liigiga, kelle arvukus eelmise sajandi teises pooles peaaegu kogu Euroopas tugevasti vähenes. Selle põhjuseks oli peamiselt elupaikade kadumine. Nüüdseks kasvab liigi arvukus taas. (Wildscreen Arkive, 2015) Eestis pesitseb umbes 10 000–20 000 paari nõmmelõokesi (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. Elts jt, 2013). Nõmmelõoke on Tuhu hoiualal asuvatele loopealsetele ja nõmmedele väga iseloomulik liik ja keskkonnaregistri kohaselt loendati seal 2010. aastal pesitsemas viis paari nõmmelõokesi. Enim ohustab nõmmelõokesi nende elupaikade hävimine ja kvaliteedi langus, seetõttu on oluline, et ka Tuhu hoiualal asuvad loopealsed ja nõmmed säiliks avatutena ning neid järjepidevalt hooldataks (koosluste hooldamiseks vajalikud tegevused on ettenähtud 2014. aastal kinnitatud Tuhu kaitsekorralduskavas).

Kaitse-eeskirja kehtestamisele peab järgnema 28. veebruari 2006. a määruse nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” muutmine. Määruses tunnistatakse kehtetuks §1 lõike 1 punkt 11 ja lisas olev kaart „Tuhu”, mis puudutavad Tuhu hoiuala kaitse alla võtmist, kuna nimetatud hoiuala ei jää raldusreformi tulemusel Lääne maakonda.

Pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru. Kaitsealal ei ole poollooduslikke kooslusi ja seetõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas ka nendega seotud tegevusi.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal välja arvatud Torgu soo sihtkaitsevööndis kaljukotka pesitsusajal 15. veebruarist 31. juulini. Erisus inimeste viibimisele sihtkaitsevööndis keelatud ajal kehtib kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning järelevalve- ja päästetöödele. Liikumispiirangu aeg kaljukotka häirimatu pesitsemise tagamiseks tuleneb looduskaitsealadusest ja kaljukotka kaitsekorralduse tegevuskavast. Liikumispiirangu välisel ajal väikese grupi inimeste kohalolek ning marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste korjamine ei häiri olulisel määral kaitseala linnustikku ega kahjusta elupaiku.

Kaitsealal on telkimine ja lõkke tegemine lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul

selleks ette valmistatud ja tähistatud. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul. Praegu kaitsealal telkimis- ja lõkkekohti ei ole ning neid ei ole kavandatud sinna Tuhu kaitsekorralduskava kohaselt ka lähiajal rajada. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, koosluste paigutine hävitamine, puude raie või lamapuidu kasutamine lõkke tegemise eesmärgil jne) ja kaitsealuste liikide elupaikadele. Erandkorras saab kaitseala valitseja anda nõusolekut näiteks koosluste hooldustöödel raiejäätmete põletamiseks.

Kaitsealal on sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ning maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, metsa- ja põllumajandustöödel ning linirajatiste hooldustöödel. Sõidukiga sõitmise piirangud on kehtestatud selleks, et vältida kaitsealuste elupaigatüüpide pinnasekahjustusi, samuti kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kahjustumist, kuna mitmel pool kaitsealal on tegemist õrna või pehme pinnasega kooslustega. Sõidukit ja teed käsitletakse kaitse-eeskirjas liiklusseaduse tähenduses. Selle kohaselt on sõiduk teel liiklemiseks ettenähtud või teel liiklev seade, mis liigub mootori või muul jõul. Tee on liiklusseaduse kohaselt muu hulgas jalakäijate või sõidukite liiklemiseks avatud rajatis või maaomaniku poolt liikluseks ettenähtud muu ala. Maastikusõidukitega sõitmine teedel on üldiselt liiklusseaduse alusel keelatud, teedel võib maastikusõidukiga sõita liiklusseaduse § 154 lõikes 1 loetletud erandjuhtudel: jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend.

Kaitseala vetel on lubatud ujuvvahendiga sõitmine ja kalapüük. Tuudi jõe ülemjooksul ja selle vahetus läheduses ei elutse selliseid kaitsealuseid liike, kelle soodsa seisundi tagamiseks oleks vajalik ujuvvahenditega liikumisele piiranguid kehtestada. Ka kalapüügile ei ole lisaks kehtivatele õigusnormidele lisatud eripiiranguid, sest kehtiva õiguse kohane kalapüük ei mõjuta kaitseväärtuste säilimist.

Samuti on kaitsealal lubatud jahipidamine. Jahipidamine jahiseaduse ja jahieeskirja alusel väljaspool häirimistundlike linnuliikide pesitsusaega ei ohusta kaitseväärtuste soodsa seisundi säilimist. Sealjuures tuleb jahipidamisel arvestada sihtkaitsevööndis kehtivaid liikumispiiranguid, mille kohaselt on keelatud inimeste viibimine Torgu soo sihtkaitsevööndis seal elutseva kaljukotka pesitsusajal 15. veebruarist 31. juulini.

2.5.3. Vajalikud tegevused

Kaitsealal asuvate soo- ja metsakoosluste taastamiseks on vajalik kraavide osaline või täielik sulgemine. Kaitsealal asuvaid soid (eeskätt siirde- ja madalsood) ning sooäärseid metsi on kunagi mitmel pool põllu- või metsamaa saamiseks kuivendatud. Nende koosluste taastamist on käsitletud 2014. aastal kinnitatud Tuhu maastikukaitseala ja hoiuala kaitsekorralduskavas, mille kohaselt on sookooslusi mõjutavad kraavid kavandatud sulgeda 2019. aastal. Veerežiimi taastamine hõlmab endas mh kuivenduskraavide osalist või täielikku sulgemist ning vajaduse korral puu- ja põõsarinde eemaldamist. Sulgeda ei plaanita eesvoole ega muid kraave, mis mõjutavad veerežiimi ka väljaspool kaitseala.

2.5.4. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatis, ning lisaõota jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.5. Sihtkaitsevöönd

2.5.5.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike koosluste säilitamiseks ja taastamiseks. Kaitsealal on kolm sihtkaitsevööndit: Tuhu soo, Tuudi raba ja Torgu soo sihtkaitsevöönd. Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuste ja ohustatud liikide ja nende elupaikade kaitse, samuti soo- ja metsakoosluste soodsa seisundi säilitamine. Tuudi raba ja Torgu soo sihtkaitsevöönd on teineteisest eristatud, kuna tegemist on kahe erineva soomassiiviga, mida eraldab Tuudi-Risti maantee. Eraldi on sihtkaitsevööndisse arvatud Torgu soo, kuna seal on lähtuvalt kaitsealuste liikide kaitsest vaja rakendada liikumispiiranguid.

2.5.5.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ja tähistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kõrge väärtusega elupaikade seisundi säilitamiseks on oluline, et suurt lokaalset mõju omada võiv tegevus, nagu rahvaüritus, toimuks vaid selleks ette nähtud kohas (nt asub kaitsealal Tuhu matkarada). Erandeid võib kaitseala valitseja lubada oma kaalutusotsusega, suunates rahvast vähem tallamis- ja häirimistundlikesse piirkondadesse ning välistades kaitstavaid liike või elupaigatüüpe kahjustavaid üritusi. Rahvaürituse korraldamisele väljaspool selleks ettevalmistatud kohta on seatud piiranguid selleks, et vältida juhuslikes

kohtades elustiku häirimist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Veerežiimi taastamise all peetakse silmas nii vooluveekogudest voolutakistuste (praht, setted jms) eemaldamist kui ka liigniisketel aladel endise veerežiimi taastamist kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Need on tegevused, mis on vajalikud elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist kaitseala valitseja saab vastavalt vajadusele suunata. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui nende hooldamine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale antud küsimuses kaalutlusõiguse andmise eesmärgiks on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ning loodusväärtuste kaitse vahel. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub kas hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on nt puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi jne, samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde teostamisel arvestataks ala kaitse-eesmärgiga ning ei kahjustataks loodusväärtusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud ka koosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ja kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Üldiselt on kaitseala sihtkaitsevööndis parimaks kaitsemeetmeks metsa- ja sookoosluste kujunemine looduslike protsesside kaudu. Samas võib tekkida vajadus liikide elupaikades nende kvaliteedi suurendamiseks teha hooldustööd ja metsades nende kujunemisele kaasa aidata (noorendikes või kohtades, mis ei vasta elupaiga kriteeriumitele ja on lähiminevikus majandatud). Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel või häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks, samuti metsa- ja võsaraiet sookoosluste taastamiseks või vaadete avamiseks maastikuilme säilitamise ja taastamise eesmärgil. Olenevalt koosluste iseloomust ja kaitse-eesmärkidest võib metsakooslustes välja raiuda kiirekasvulisi keskealisi ja nooremaid puid, et anda valgust vanadele puudele ning tamme järelkasvule. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks vara- ega hilispesitsejaid (rähnised, kaljukotkas jt), mistõttu võib kaitseala valitseja sõltuvalt elustiku liigilisest koosseisust seada raieajale ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine kaitseala valitseja poolt tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle.

Lisaks on sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd ning uute ehitiste püstitamine kaitseala tarbeks. Tuudi jõe kalda ehituskeeluvööndisse ehitise püstitamisel ei laiene ehitisele kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Ehituskeeluvööndisse võib olla vajalik ehitada näiteks sildu, linnuvaatlustorne ja muid matkarajatisi. Kaitseala tarbeks ehitiste püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei ole vajalik ehituskeeluvööndit vähendada. Kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse (kaitseala piiril oleval Tuudi jõel on ehituskeeluvöönd 50 m laiune) ehitamist võimaldab looduskaitseeaduse § 38 lõige 7, mis reguleerib ehituskeeluvööndi korra erisusi. Uute tee- ja tehnovõrgu rajatiste püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks ei lubata, sest nende järele puudub

asutustest eemal valdavalt riigimaal asuval looduslike koosluste ja liikide kaitseks loodud kaitsealal vajadus. Lubatud hooldustööde hulka kuuluvad olemasolevate hoonete, teede, külastustaristu ja muude ehitiste hooldustööd.

2.5.5.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Lisaks eeltoodule on keelatud inimeste viibimine Torgu soo sihtkaitsevööndis 15. veebruarist 31. juulini, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul, järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Need piirangud on seatud eeskätt sihtkaitsevööndis pesitseva kaljukotka kaitseks, kes on pesitsusajal häiringute suhtes väga tundlik. Lisaks on tegemist väga kurvitsarikka sooga, kelle pesitsusperiood kattub suures osas alal pesitseva kaljukotka pesitsusperioodiga. Seega tagab inimeste liikumise piiramine soodsamad pesitsustingimused ka kurvitsalistele. Kaitseala valitsejale on jäetud võimalus kaaluda erandkorras liikumispiirangu ajal vööndis viibimise lubamist, kui see ei häiri lindude pesitsemist olulisel määral, kuna liikumispiiranguga ala on matkaraja läheduses ja alal on olnud fotograferimise huvi (soovitavalt varjes).

2.5.6. Piiranguvöönd

2.5.6.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Tuhu piiranguvöönd. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Piiranguvööndi eesmärk on olla puhervööndiks kaitseala kõige tundlikumate väärtuste (kaitsealuste liikide elupaigad ja kasvukohad ning kõrge väärtusega loodusdirektiivi elupaigatüübid) ning majandusmetsade jt majanduslikult kasutatavate alade vahel. Piiranguvööndisse jäävad valdavalt vähemväärtuslikud metsad (noored, tugeva kuivendusmõjuga või raiejälgedega vms) ja kaitseala läbiv maantee.

2.5.6.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi. Lisaks on piiranguvööndis lubatud rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas, kusjuures rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Mitmed kaitseväärtused asuvad piiranguvööndis, kuna

nende fragmentaarse paiknemise tõttu ei ole võimalik neid tsoneerida sihtkaitsevööndisse. Üle 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal oleks võimalik suunata ürituse toimumist nii, et see ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi. LKS § 31 lõike 2 punkti 11 kohaselt saab piiranguvööndis keelata vaid rahvaürituse korraldamist selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas.

Lisaks on piiranguvööndis lubatud kaitseala valitseja nõusolekul veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine, näiteks loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuste rajamiseks ja hooldamiseks. Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ka ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise, püstitamine, sealhulgas kaitseala tarbeks Tuudi jõe kalda ehituskeeluvööndis. Ehitamiseks nõusoleku andmisel lähtub kaitseala valitseja alal asuvate loodusväärtuste paiknemisest, mille kaitseks on looduskaitseala moodustatud. Kaalutusotsuse tegemisel arvestab kaitseala valitseja, et tegevus ei mõjutaks negatiivselt kaitstava elupaigatüübi ega kaitsealuse liigi elupaiga seisundit. Kaitseala tarbeks võib osutada vajalikuks mõne ehitise (vaatetorni, infotahvli) paigaldamine ehituskeeluvööndisse, mistõttu eeskirjaga seda lubatakse.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud turberaie langi pindalaga kuni viis hektarit. Elustiku mitmekesisuse, sh kaitstavate liikide säilimiseks, on oluline, et piiranguvööndi metsa majandatakse püsimeetsana. Metsade liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise vajadusest lähtuvalt on uuendusraiest lubatud vaid turberaie. Alal ei leidu kuusikuid ja hall-lepikuid, seetõttu pole põhjendatud ka lageraie lubamine. Metsade majandamine turberaie tagab säästva majanduse ja arvestab ajalooliselt väljakujunenud traditsioone. Oluline on alles jätta piisaval hulgal vanu surnud puid, mis aitab kaasa elustiku mitmekesisuse säilimisele ning suurendab kaitsealuste liikide toidubaasi, varje- ja pesitsusvõimalusi. Turberaie on lubatud langi pindalaga kuni viis hektarit, et hoida ära liikidele ebasobilike suurte lankide teke. Väikeste lankidena tehtud raie on sarnasem looduslikele häiringutele ja metsakoosluse kui terviku taastumine toimub kiiremini. Raie tegemisel tuleb säilitada koosluse looduslik tasakaal ning liikide ja vanuse mitmekesisus. See on oluline eeskätt liikide kasvukohtade ja levikukoridoride säilimiseks. Sellega soodustatakse puistu mitmekesisust, haruldaste ja ohustatud liikide levikut ning nende liikide elupaikade säilimist. Tulenevalt alal leiduvatest kaitsealustest liikidest, saab kaitseala valitseja vajaduse korral seada raiele ajalisi piiranguid.

2.5.6.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, kuna kaitsealal on valdavalt levinud erinevad (liig)niisked kooslused, mille olulisimaks ohuks on veerežiimi muutused. Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, mis ohustaks elupaigatüüpide ning kaitsealuste ohustatud ja haruldaste liikide säilimist.

Keelatud on puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, kuna see vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet.

Lisaks eeltoodule on piiranguvööndis keelatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine. Nende kasutamine muudab oluliselt metsa- ja niidukoosluste taimkatte liigilist koosseisu. Õue- ja põllumaid kaitsealal pole.

Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on üldjuhul keelatud, sest see kahjustab

piirkonnas levinud tallamisõrnu kooslusi ja taimede kasvukohti. Samas võib kaitseala valitseja anda loa puidu kokku- ja väljaveoks ka külmumata pinnaselt, kui pinnas seda võimaldab.

3. Menetluse kirjeldus

Tuhu looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu avalik väljapanek toimus 27. juuni kuni 25. juuli 2016. a Lihula, Hanila ja Koonga Vallavalitsuses ning Keskkonnaameti Penijõe ja Haapsalu kontoris. Teade avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 20. juunil 2016. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja 20. juunil 2016. a kohalikus ajalehes Lääne Elu. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 19. juunil 2016. a. Kaitse-eeskirja eelnõuga sai tutvuda ka Keskkonnaameti veebilehel. Kaitse-eeskirja eelnõu avalik arutelu toimus 16. augustil 2016. a Keskkonnaameti Penijõe kontoris ning sellel osales kümme inimest.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta Lihula, Hanila ja Koonga Vallavalitsusele, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Lääne ja Pärnu Maavalitsusele ja Keskkonnainspeksioonile ning kaitsealal paiknevate kinnistute omanikele. Eramaa omanikke, kellele kirjad saadeti, oli kokku 51, sh kaasomanikke 5. Kirjas oli märkus, et juhul kui Keskkonnaametile ei ole 30 päeva jooksul vastatud, siis loetakse, et adressaat on kaitse-eeskirja eelnõuga nõus. Kirjale oli lisatud kaitse-eeskirja määruse eelnõu.

Keskkonnaameti saadetud teavituskirjadele esitas Lääne Maavalitsus oma tähelepanekud, kus paluti kooskõlastada eeskirja eelnõu §-s 6 planeeritud kraavide osaline- või täielik sulgemine maaomanike ja Põllumajandusametiga. Riigimetsa Majandamise Keskus ei pidanud vajalikuks esitada Keskkonnaametile lisaettepanekuid ega märkusi. Lisaks esitasid Keskkonnaameti teavituskirjadele vastuväiteid, ettepanekuid ja küsimusi neli kodanikku. Kirjadele vastanud kodanikest kaks Tõnise-Ado katastriüksuse (tunnusega 41101:004:0173) ja Kalda kinnistu koosseisu kuuluvate katastriüksuste (tunnustega 19502:002:0087 ja 19502:002:0088) omanikud esitasid kirjaliku arvamuse kaitseala tzoneeringu muutmise ja laiendamise vastu nende katastriüksustel. Üks kodanik, Kaasikumetsa katastriüksuse (tunnusega 33402:001:0098) omanik, soovis, et tema katastriüksus jääks endiselt kaitseala sihtkaitsevööndisse, ning üks kodanik, katastriüksuste tunnusega 19502:002:0049 ja 19502:002:0050 omanik, esitas lisaküsimusi muudatustega kaasnevate piirangute kohta. Kõigile maaomanikele saatis Keskkonnaamet kirjaliku vastuse, kus selgitas kaitseala laiendamise põhjuseid ja vajalikkust ning kaasnevaid piiranguid ja sellest tulenevaid kompensatsioonivõimalusi.

Tabel 1. Maaomanike seisukohad vastuseks Keskkonnaameti poolt 20. juunil 2016. a väljasaadetud kirjadele

Arvamuse esitaja nimi ja seos eelnõuga	Arvamuse kokkuvõte	Menetleja otsus
Pärnpuu (Tõnise-Ado katastriüksus tunnusega 41101:004:0173)	Ei nõustu piirangute laiendamisega.	Keskkonnaamet on seisukohal, et kaitseala piiritlemine Tuudi jõe kaldajoonega ja tervikuna jõe ning katastriüksusest 0,03 ha suuruse osa sihtkaitsevööndisse arvamine on alal asuvatest loodusväärtustest lähtuvalt ning

		<p>kaitseala piiride ühese mõistmise ja selge tuvastamise tagamiseks põhjendatud. Tuudi jõgi mõjutab läheduses paiknevaid eelnõu kohaselt Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks olevaid loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) ning rabad (7110*). Alaga piirnevate vooluveekogude kaitseala koosseisu arvamise tagatakse piiride üheselt mõistetav ja selge tuvastamine looduses ning takistatakse veerežiimi võimalikku muutmist, mis halvendaks kaitse-eesmärgiks olevate elupaigatüüpide seisundit.</p>
<p>Reimus (Kaasikumetsa katastriüksus tunnusega 33402:001:0098)</p>	<p>Leiab, et katastriüksusest osa piiranguvööndisse arvamine ei ole põhjendatud, ning soovib, et Keskkonnaamet kaaluks katastriüksuse endiselt terves ulatuses sihtkaitsevööndisse jätmist.</p>	<p>Keskkonnaamet tegi katastriüksusel paikvaatluse ja saadud andmete põhjal otsuse, et Kaasikumetsa katastriüksus on otstarbekas jätta endiselt terves ulatuses sihtkaitsevööndisse. Seega jääb nimetatud katastriüksus planeeritava Tuhu looduskaitseala Tuhu soo sihtkaitsevööndisse. Vaatluse tulemusel selgus, et eraldistel 10 ja 11 (kokku 3,8 ha) on potentsiaalne metsaelupaigatüüp soostuvad- ja soolehtmetsad (9080*), eraldisel 2,3,6 ja 7 (kokku 5 ha) on potentsiaalne metsaelupaigatüüp vanad loodusmetsad (9010*). Tuhu looduslal on Natura standardandmebaasi kohaselt eesmärgiks 375 ha metsaelupaigatüüpi soostuvad- ja soolehtmetsad (9080*) ning 8 ha metsaelupaigatüüpi vanad loodusmetsad (9010*). Praeguse seisuga ei ole täidetud seatud eesmärgid metsaelupaigatüübi soostuvad- ja soolehtmetsad (9080*) osas. Nimetatud potentsiaalsed metsaelupaigatüübid on ka</p>

		loodava Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks. Selleks, et kaitsta nimetatud metsaelupaigatüüpe ning saavutada metsade terviklikkus on vajalik kaitsta nii elupaigatüüpe, kui ka neid ümbritsevaid puhvrina toimivaid metsasid.
Viita (katastriüksused tunnusega 19502:002:0087 ja 19502:002:0088)	Ei nõustu piirangute laienemisega. Nõustub maa kompenseerimisega katastriüksusel 19502:002:0088. Soovib, et katastriüksus tunnusega 19502:002:0087 hoiualalt välja arvataks, kuna soovib seal asuvale varemete kohale kunagi ehitada.	Keskkonnaamet on seisukohal, et alal asuvatest looduskaitsealastest väärtustest tulenevalt arvatakse katastriüksus tunnusega 19502:002:0088 loodava Tuhu looduskaitseala Tuudi raba sihtkaitsevööndisse. Katastriüksusel tunnusega 19502:002:0088 on inventeeritud 3,8 ha suurusel alal loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüp soostuvad ja soolehtmetsad (9080*), mille esinduslikkus on hinnatud kõrgeks (B) ning 9,2 ha suurusel alal siirde-ja õõtsiksood (7140). Lisaks on katastriüksusel keskkonnaregistri andmetel registreeritud I kaitsekategooriasse kuuluva linnuliigi tutkas (<i>Philomachus pugnax</i>), II kaitsekategooriasse kuuluva linnuliigi mustsaba-vigle (<i>Limosa limosa</i>) ning mitmeid III kaitsekategooriasse kuuluvaid liike. Katastriüksus tunnusega 19502:002:0087 jääb hoiualale, ei arvata kaitseala koosseisu. Korrigeeritakse hoiuala piiri, aga terves ulatuses hoiualalt välja ei arvata. Kuna seal asuvad varemed on inventeeritud poolloodusliku koosluse sisse, siis teostab Keskkonnaameti maahooldusspetsialist välitööd ning saadud andmete põhjal langetatakse otsuse varemete ja sinna juurde kuuluva teenindusmaa poollooduliku

		koosluse alalt väljaarvamise kohta.
Mutso (katastriüksused tunnustega 19502:002:0049 ja 19502:002:0050)	Soovib teada, kas katastriüksusel tunnusega 19502:002:0049 on lubatud uue eeskirja kohaselt endiselt veiste karjatamine ning kas katastriüksusel tunnusega 19502:002:0050 on uue eeskirja kohaselt lubatud mingil määral metsaraie.	Keskkonnaamet saatis maaomanikule vastuskirja, milles selgitas kaitse-eeskirja muutmise kaasnemise piiranguid. Veiste karjatamisega saab jätkata. Katastriüksusel tunnusega 19502:002:0050 saab teha kujundusraiet vastavalt kaitsekorralduskavale koosluse kujundamise eesmärgil.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

- 1) EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomise annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 446 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Tuhu loodusala, mis hõlmab Tuhu looduskaitseala. Seetõttu tuleb Tuhu looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Tuhu loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 26. novembri 2015. a rakendusotsusega (EL) 2015/2371, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2015) 8214 all, ELT L 338, 23.01.2015, lk 436–676).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide kaasa arvatud nende

munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Tuhu looduskaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks mitmete linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliikide kaitse.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktiga 60 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Tuhu-Kesu linnuala, mis hõlmab Tuhu looduskaitseala. Seetõttu tuleb Tuhu looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Tuhu loodusala kaitse-eesmärkide hulka elupaigatüüp okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (sürjametsad) (9060), kuna seda kooslust leidub mitmel pool üle kaitseala. Samas tuleb loodusala eesmärkidest eemaldada elupaigatüübid niiskuslembesed kõrgrohustud (6430) ja sinihelmikakooslused (6410), kuna alal toimunud inventuuride andmete kohaselt neid kooslusi Tuhu loodusala ei ole. Tuhu loodusala kaitse-eesmärkide hulka tuleb lisada taimeliigid eesti soojumikas ja soohiilakas. Lisaks eeltoodule tuleb muuta Tuhu loodusala piire Tuhu looduskaitseala ja Tuhu hoiuala piiresse jäävas osas.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Tuhu-Kesu linnuala kaitse-eesmärkide hulka alale omased linnuliigid laanepüü, valgeselg-kirjurähn, musträhn, sookurg, mudanepp, nõmmelõoke ja laanerähn. Linnuala eesmärkidest tuleb eemaldada rabapüü, kuna seda liiki leidub tänapäeval vaid Eesti idaosas. Linnuala eesmärkidest ei seata Tuhu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks ka sinikael-parti, merikotkast ja tutkast (vt täpsemad põhjendused ptk 2.2), kuid linnuala eesmärkide hulgast pole neid välja vaja arvata, sest neid liike leidub teistel Tuhu-Kesu linnualaga kattuvatel kaitstavatel aladel, näiteks tutkas Lihula maastikukaitsealal, merikotkas Avaste merikotka püsielupaigas ning sinikael-part suuremate laukasüsteemidega kaitsealadel.

Tuhu loodusala liidetakse osaliselt Põdra (19502:002:0024) ja Vana-Veski (19502:002:0189) katastriüksus ning katastriüksused tunnusega 41101:004:0580 ja 19502:002:0182.

Loodusala osakaal suureneb Mardika (41101:004:0286) ja Virve (41101:004:0014) katastriüksusel.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa

tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Tuhu looduskaitseala territoorium on valdavalt juba kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskatseseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üheks eesmärgiks saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis omavad puutumust antud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskatseseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kaitseala ümbertsoneerimisega ja laienemisega arvatakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt 175 ha varasemalt piiranguvööndisse ja hoiualasse kuulunud ala ning 29,5 ha kaitseta ala. Varasemalt sihtkaitsevööndisse kuulunud alast 53 ha arvatakse piiranguvööndisse ning 3,4 ha kaitse alt välja. Lisaks arvatakse kaitse alt välja 27 ha varasemalt piiranguvööndisse ja hoiualasse kuulunud ala. Seega laekub maamaksu Hanila vallale vähem ligikaudu 140,7 eurot aastas, Lihula vallale 27,8 eurot aastas ja Koonga vallale 276,4 eurot aastas.

Vastavalt looduskatseseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest lähtudes Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” esitatud tingimustest. Arvestades asjaolu, et ala on juba valdavalt kaitse all nii hoiualana kui ka kaitsealana, on eramaade riigile omandamise kohustus juba suures ulatuses olemas. Eramaa riigile omandamise kohustused suurenevad kokku 19 ha seni kaitseta ala ja piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse arvatava maa arvelt. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Hanila vallas 2016. aastal 481,05 ha maatulundusmaaga 51 tehingut kogusummas 1 708 685 eurot, seega on ühe hektari hind keskmiselt 3552 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 8 ha ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind ligikaudu 28 416 eurot. Lihula vallas toimus 2016. aastal 586,71 ha maatulundusmaaga 62 tehingut kogusummas 993 695 eurot, seega on ühe hektari hind keskmiselt 1694 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 11 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind 18 634 eurot. Seega oleks täiendava omandamiskohustusega eramaade omandamisega kaasnev kulu riigile kokku umbes 47 050 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel ning senise praktika

põhjal valdav enamus maaomanikke maa riigile võõrandamisest huvitatud ei ole.

Kaitseala ümbertsooneerimise ja laiendamisega seoses lisandub sihtkaitsevööndisse ligikaudu 40,5 ha erametsa (st metsatoetuse kõlbulik) ning piiranguvööndisse ligikaudu 1,3 ha erametsa. Natura 2000 alal asuva erametsa puhul makstakse metsatoetust Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Natura 2000 alal asuva erametsa toetuse määr on piiranguvööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 60 eurot aastas ja sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Tsoneeringu muudatuse tulemusena suureneb Natura 2000 erametsatoetuse võimalik kulu maksimaalselt 4527 euro võrra aastas.

Riigimetsa puidutulu vähenemine on arvatud haldusreformieelsete piiride järgi. Riigimetsa läheb piiranguvööndist ja hoiualalt täiendavalt sihtkaitsevööndisse 106 ha (93 ha Pärnu maakonnas ja 13 ha Lääne maakonnas). Kaitse all mitteolevast metsast läheb range kaitse alla 10 ha (1 ha Pärnu maakonnas ja 9 ha Lääne maakonnas). Sihtkaitsevööndist läheb riigimetsa piiranguvööndisse 47,5 ha (35,5 ha Pärnu maakonnas ja 12 ha Lääne maakonnas). Hoiualast arvatakse välja 6,5 ha riigimetsa Pärnu maakonnas. Piiranguvööndist arvatakse välja 0,7 ha riigimetsa Lääne maakonnas. Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse (kaitseta ala sihtkaitsevööndisse minemisel) Lääne maakonnas puidukasutuse tulu keskmiselt 52 eurot hektari kohta aastas ja Pärnu maakonnas 124 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb tulu 10 ha metsamaa sihtkaitsevööndisse arvamisel 592 euro võrra aastas. Kuna piiranguvööndi ja hoiuala metsade majandamine oli varasemalt kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Seega väheneb puidukasutuse tulu Lääne maakonnas 5,2 eurot hektari kohta aastas ja Pärnu maakonnas 12,4 eurot hektari kohta aastas, mis vähendab tulu 106 ha sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel 1220 eurot aastas (ala piiranguvööndist ja hoiualalt sihtkaitsevööndisse arvamisel). Sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse tsoneerimisel suureneb tulu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Seega suureneb puidukasutuse tulu 47,4 ha metsa range kaitse alt piiranguvööndisse tsoneerimisel keskmiselt 502 eurot aastas. Kaitse alt (hoiualast ja piiranguvööndist) välja arvamisel suureneb tulu 9/10 majandusmetsa lankide keskmisest, Pärnu maakonnas 111,6 ja Lääne maakonnas 46,8 eurot hektarilt aastas, seega 7,2 ha kaitse alt välja arvamisel suureneb tulu 757 eurot aastas. Eelnevat arvestades, ulatub iga-aastane riigimetsa puidutulu vähenemine võrreldes varasema kaitsekorraga Tuhu maastikukaitseala kaitsekorra muutmisel ligikaudu 553 euroni aastas.

Poollooduslikke kooslusi Tuhu looduskaitsealal ei ole, seega nende hooldamise ja taastamisega riigile lisakulu ei kaasne.

Erinevate looduskaitseliste toetuste ja maa riigile omandamise kulud ei ole seejuures summeeritavad, vaid välistavad teineteist ehk juhul, kui maa riigile omandatakse, siis kaob ära toetuste maksmise kohustus. Samuti, kui makstakse toetusi, ei ole samaaegselt selle kinnisasja osas riigile omandamise kulutusi.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastas eelnõu koos ettepanekuga. Ülejäänud ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks. Kooskõlastamisel esitatud märkus on kajastatud käesoleva seletuskirja lisa.

Tuhu looduskaitseala kaitse-eeskirja seletuskirja lisa nr 1

Kooskõlastusringil esitatud ministriumide märkusega arvestamise tabel

<p>Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium</p>	<p>Ettepanek muuta loodava kaitseala piire selliselt, et sellest jääks täies ulatuses välja Sooba maardla.</p> <p>Põhjendus: Sooba maardlas on arvele võetud 787 000 kuupmeetrit ehitusliiva aktiivset tarbevaru, mille osas Teede Tehnokeskus on „Rail Balticu ehitamiseks vajalike ehitusmaavarade varustuskindluse uuringus“ (2017) andnud hinnangu, et sellel on kasutuspotentsiaali Rail Baltic raudteerajatiste ehitamisel.</p>	<p>Ei arvestatud. Tegemist ei ole uue kaitseala moodustamisega. Ala on kaitse all alates 1981. aastast, sellest ajast kehtestatud alale ka majanduspiirangud. 2005. aastal kinnitati alale kaitse-eeskiri. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustiku Tuhu loodusala ja Tuhu-Kesu linnuala koosseisu.</p> <p>Maardlaga kattuvale alale jäävad ala eesmärgiks olevad loodusdirektiivi esmatahtsad elupaigatüübid – vanad laialehised metsad ja soostuvad ning soolehtmetsad.</p> <p>Sooba maardla (kogupindala 22,58 ha) kattub kehtiva Tuhu maastikukaitseala sihtkaitsevööndiga, kus majandustegevus on keelatud, 12,04 ha ulatuses ja ~1 ha ulatuses Tuhu hoiualaga, kus on keelatud nende liikide ja elupaikade kahjustamine ja hävitamine, mille kaitseks hoiuala moodustati.</p> <p>Määruse eelnõuga kaitsekorda selles piirkonnas rangemaks ei muudeta. Eelnõu kohaselt arvatakse Tuhu kaitsealaga piirnev Tuhu hoiuala (kattuvus Sooba maardlaga 1 ha) kaitseala koosseisu.</p> <p>„Rail Balticu ehitamiseks vajalike ehitusmaavarade varustuskindluse uuring“ ei ole kasutuspotentsiaali hindamisel arvesse võtnud kehtivaid piiranguid.</p>
---	---	---